

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Veronika Hlaváčová

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra středoevropských studií, Seminář romistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Veronika Hlaváčová

Migrace slovenských Romů do Karlových Varů po roce 1945
(případová studie – usídlování rodu Bílých a Sivákových v Karlových Varech v letech 1945-1952)

The migration of Slovak Roms to Carlsbad after 1945
(Case Study - settling down of the family Bílý and Sivák in Karlovy Vary in the years 1945-1952)

První řadě chci poděkovat Heleně Sadílkové za vedení této práce a za její cenné připomínky. Dále děkuji pracovníkům státního okresního archivu, kteří mi ochotně pomáhali s hledáním užitečných zdrojů. Ráda bych také poděkovala členům mé rodiny, kteří se mnou byli v kontaktu i během tvoření mé práce, a poskytovali mi informace, které v některých případech sami museli aktivně zjišťovat. Můj velký dík patří také všem narátorům, kteří se se mnou podělili o své vzpomínky a poskytli mi zásadní informace, díky kterým jsem mohla zmapovat jeden z možných způsobů poválečné migrace Romů ze Slovenska do českých zemí.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 8. 2016

.....Veronika Hlaváčová.....

Jméno autorky

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci se zabývám poválečnou migrací Romů ze Slovenska do českých zemí, a to na příkladu migrace mé rodiny, která se v druhé polovině čtyřicátých let usadila v pohraničním městě Karlovy Vary. Po vysvětlení použitých metod a jejich úskalí, v práci sleduji samotnou migraci konkrétních rodin do českých zemí včetně pobytu ve dvou dočasných migračních lokalitách (Praha, Plzeň), návratů do domácího slovenského prostředí a odchodu do Karlových Varů. Sledovaná migrace se odehrávala v širším časovém rozpětí od roku 1945 do konce čtyřicátých let, kdy se rodina Sivákových a Bílých usadila v Karlových Varech natrvalo. Případová studie má za cíl objasnit důvody, které sledované rodiny vedly k odchodu ze Slovenska, zmapovat, jak probíhal celý proces migrace, které faktory je během migrace ovlivňovaly a jaké důvody je přiměly se na stálo usadit v Čechách. Díky této práci jsem mohla nastínit jeden z možných způsobů, jak se odehrávala poválečná migrace Romů ze Slovenska do českých zemí v prvních těsně poválečných letech.

Klíčová slova

Československo, Romové, poválečná historie, migrace, osidlování pohraničí, orální historie, Karlovy Vary

ABSTRACT

My thesis is focused on the post war migration of the Roms from Slovakia to Czech lands, on the example of my own family whose ancestors have settled down , in late 1940's, in the town of Karlsbad (Karlovy Vary) on the western border of the then Czechoslovakia. After the presentation of the methods I have used in my research and their pitfalls, my work then concentrates on the migration of the given families, including their stay in two temporary migration locations (Prague/Praha, Pilsen/Plzeň), their returns back to their home villages in Slovakia and the departure for Karlsbad. The migration occurred between 1945 and late 1940's when the Sivák and Bílý families settled in Karlsbad for good. The presented case study is dedicated to clarify what reasons led the founders of the two families to depart from Slovakia and to map the entire process of their migration. I will discuss the factors which influenced their migration and the reasons that made them to settle down permanently in the Czech lands. Through this study I was able to outline one of the possible ways how the postwar migration of Roms from Slovakia to the Czech lands has evolved in the early post-war years.

Keywords

postwar period, migration, settlement Roma, oral history, Karlovy Vary

1. Úvod.....	8
1.1. Užití pojmu „Rom“, „Cikán“ a „gádžo“	9
1.2. Romové v České republice a na Slovensku a jejich subetnické členění	9
2. Metoda a průběh výzkumu	11
2.1. Metoda výzkumu.....	11
2.2. Průběh výzkumu.....	12
3. Romové v Čechách a na Slovensku po roce 1945	16
3.1. Dopady druhé světové války na život romského obyvatelstva na Slovensku.....	17
3.2. Situace Romů na Slovensku po roce 1945	19
3.3. Romové v Českých zemích po roce 1945	20
3.4. Počáteční migrace Romů ze Slovenska do Českých zemí	21
3.5. Rok 1948 a počátek 50.let – změna pohledu na řešení romské otázky.....	22
4. Případová studie - historie rodu Sivákových a Bílých.....	24
4.1. Život na Slovensku.....	26
4.1.1. Rodina Sivákových	26
4.1.2. Rodina Bílých	28
4.1.3. Propojení rodu Bílých a Sivákových	29
4.2. Přestupní stanice před usazením „Praha“ , „Plzeň“	30
4.2.1. První cesta - „Praha“	30
4.2.2. Mezistanice „Plzeň“	35
4.3. Proces usazování se nastalo - cesta do Karlových Varů	37
4.3.1. „Boží Dar“: práce na výstavbě silnic, ...	38
4.3.2. Proces usazování v Karlových Varech	39
4.3.3. Vztahy s ostatním romským obyvatelstvem	44
4.3.4. Vztahy s majoritou a veřejnými institucemi po příchodu do Karlových Varů ...	47
4.4. Výzkum v regionálním archivu.....	48
4.5 Závěr případové studie.....	51
5. Závěr	53
6. Zdroje:.....	55

1. Úvod

O historii mé rodiny jsem se začala zajímat během mého studia. Při náhodných rozhovorech s některými členy mé rodiny jsem se dozvěděla informace, které mě přiměly se zajímat o toto téma hlouběji. Rodová historie naší rodiny není mezi nejmladšími členy rodiny tak známá, a bohužel mnoho pamětníků, kteří rodovou historii naší rodiny kdysi předávali, již zemřelo. A proto bych ráda i pro další generace pomocí metody orální historie zaznamenala osobní prožitky a vnímání jednoho z historických období naší rodiny (1945 – 1952) ze strany nejstarších žijících členů.

V terénním výzkumu se chci zaměřit na poválečné období (1945 – 1952) a s ním související migraci slovenských Romů do Českých zemí. Pro zpracování tohoto tématu jsem si vybrala rodinu momentálně žijící v Karlových Varech a pocházející ze Slovenska, ze strany mé matky („fajta pal e daj“)¹, které se poválečná migrace týkala. Tato rodina pochází ze dvou rodů (příjmení Sivák, Bílý).

Po studiu odborné literatury, ve které je popsán státní přístup k Romům a jeho dopady, jsem se zaměřila především na rozhovory s pamětníky, které mi poskytly informace o průběhu migrace naší rodiny do českých zemí, důvody, které k ní vedly, a osobní prožitky, které dotváří pohled na dané historické období. Také jsem navštívila Státní okresní archiv Karlovy Vary, kde jsem se pokusila dohledat dokumenty, které by mi objasnily dobový přístup města k nově přicházejícím Romům.

Druhá polovina 40. let byla pro mou rodinu údobím, kdy se rozhodovali, zda migraci využijí ke zlepšení svého života na Slovensku, nebo jestli nastálo přesídlí do českých zemí. V mé práci se zaměřím především na důvody, které je v rozhodování ovlivňovaly. Začátek 50. let je už obdobím usazování se v českých zemích. V závěru se pokusím za pomoci všech zdrojů, které jsem pro práci využila, vyvodit, jak mohla probíhat migrace sledované skupiny Romů ve sledovaném období.

---

¹ Výrazem „famel'ija“ označujeme v romské rodině příbuzenskou pospolitost, která je charakteristická třemi až pěti generacemi včetně všech přivdaných i přiženěných Romů, která má horizontální rozměr- to znamená široká, oproti tomu „fajta“ značí rod, kde je zásadní linie matky („fajta pal e daj“ - rod matky) i otce („fajta pal o dad“ - otcův rod). Jak termín „famel'ija“, tak i „fajta“ označují v romštině rodinu. Hübschmannová, Milena. Romové ve Slovenském státě ve vzpomínkách pamětníků. In Fenomén holocaust - sborník mezinárodní vědecké konference. Praha 1999, s. 42.

Jelikož všichni členové rodiny, které zmiňuji ve své práci, a také všichni respondenti souhlasili s uveřejněním jejich celých jmen a také roku narození, nepoužívám v jejich případech žádnou anonymizaci. Rozhodla jsem se anonymizovat pouze v situacích, kdy by mohl nastat problém se zveřejněním citlivých informací (např. o vztahu s ostatními romskými skupinami).

1.1. Užití pojmu „Rom“, „Cikán“ a „gádžo“

Ve své práci používám, sama za sebe, označení Rom, které vnímám jako antonymum, přičemž souhlasím s argumentem Mileny Hübschmannové: *„Označení „Cikán“ je exonymní apelativum – jeden z názvů, jímž Romy od doby jejich pobytu v Byzanci označují ostatní. Zatímco různá exonymní označení, jako je «c/Cikán» nebo «g/Gypsy», nabyla v důsledku antagonistických vztahů mezi neromskou většinou a romskými minoritami hanlivou konotaci, autonymum Rom zůstává vždy citovou a podvědomou oporou vlastní identity.“*² Autonymum Rom bylo veřejně přijato na I. mezinárodním kongresu Romů v Londýně v dubnu 1971. Označení „C/cikán“ používám při citaci dobových pramenů a literatury.

Narátoři, které jsem navštívila, užívají obou označení „Rom“ i „Cikán“ respektive „Cigán“ – (slovensky). V prepisech se také objevuje označení „gádžo“ a „raklo“. Ale také Čech či Slovák. Tímto výrazem označují Romové příslušníka majoritní populace, člověka, který není Rom.

1.2. Romové v České republice a na Slovensku a jejich subetnické členění

Romové v bývalém Československu nikdy netvořili a ani dnes netvoří jednotlitou skupinu. Dělí se na několik základních podskupin a ani jednotlivé podskupiny nejsou homogenní.

Moravští a čeští Romové. O historii moravských Romů jsme informováni především díky studiím C. Nečase³ a J. Horváthové⁴. Čeští Romové žili často kočovným nebo polokočovným způsobem života. Početnější romské osady, event. jednotlivé usedlé rodiny žily zejména v oblasti jižní a jihovýchodní Moravy, kde dlouhodobě probíhal proces

---

² Hübschmannová, Milena. Po Židoch Cigáni. Triáda, Praha, 2005, s. 69.

³ Nečas, Ctibor. Romové v české republice včera a dnes. UP, Olomouc, 1993.

⁴ Horváthová, Jana. Kapitoly z dějin Romů. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2002.

postupného usazování tzv. tolerovaných Romů. Tuto skupinu, žijící na území Protektorátu Čechy a Morava a v Sudetech, postihla nacistická genocida.

Němečtí Romové. O Sintech na našem území se zmiňují ve svých historických i etnologických pracích především C. Nečas⁵ a E. Davidová⁶. Zvláštní, značně uzavřenou skupinu představovali v českých zemích tzv. němečtí Romové neboli Sinti (resp. rodiny smíšeného původu), vesměs kočovné skupiny a rodiny zabývající se komediantstvím, provozující kolotoče a jiné zábavné podniky, ale také překupnictví ap. Na naše území přecházeli zřejmě původně ze sousedních německých oblastí, žili v celé oblasti střední Evropy v sousedství německého obyvatelstva. Odlišovala je zpravidla německá (německým pravopisem zapisovaná) příjmení, mluvili jazykem odlišným od všech ostatních Romů. Jejich celkový počet nelze přesněji zjistit, úřady je neevidovaly samostatně.⁷ Tuto skupinu také významně postihla nacistická genocida.

Olašští Romové, neboli („Vlachika Roma“). V naší české literatuře se touto kočovnou skupinou zabývá E. Davidová⁸. Tato skupina většinou žila kočovným způsobem života, až do nuceného usazení koncem padesátých let. Od usedlých Romů se v mnohém liší a obě skupiny si od sebe navzájem drží odstup. Olašští Romové jsou oproti usedlým konzervativnější a uzavřenější, a mluví odlišným dialektem romštiny. Tato skupina se dále dělí na mnoho různých podskupin, z nichž v České republice a na Slovensku je nejvýznamnější skupina Lovarů, kteří se v minulosti často živil obchodem s koňmi.

V současnosti nejpočetnější skupinou Romů na území ČR jsou tzv. **slovenští Romové**, kteří stojí v centru zájmu dosavadní československé romistiky. Životem a také postavením slovenských Romů se především zabývala M. Hübschmannová⁹. K základním pracem k tématu patří studie slovenských i českých etnologů: E. Horváthové¹⁰ a E. Davidové¹¹. Život slovenských Romů v tradiční romské osadě popisuje také E. Lacková¹². Na Slovensku (v Uhrách) probíhal proces usazování romských rodin po několik staletí, během nichž se tu vytvořily specifické vztahy obyvatel romských osad s majoritou. Zakládaly se na paternalistickém vztahu majetnějších příslušníků majority vůči romským rodinám. Jak říká M.

---

⁵ Nečas, Ctibor. Romové v české republice, 1993.

⁶ Davidová, Eva. Cesty Romů 1945 – 1989. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2005.

⁷ Pavelčíková, Nina. Romové v českých zemích v letech 1945 - 1989. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu PČR, Praha, 2004, s. 19.

⁸ Davidová, Cesty Romů, 2005.

⁹ např. Hübschmannová, Milena. Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2002.

¹⁰ Horváthová, Eva. Cigáni na Slovensku, Bratislava, 1964.

¹¹ Davidová, Cesty Romů, 2005.

¹² Lacková, Eva. Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. Triáda, Praha, 1998.

Hübschmannová, každý sedlák měl „svého cigána, každý cigán svého gádža“¹³. Usedlé romské obyvatelstvo Slovenska nepostihl holocaust v podobné míře jako v protektorátu, ale 2. světová válka výrazně narušila jejich dosavadní život. Někteří zemřeli v pracovních táborech, nejvíce Romů bylo popraveno nebo hromadně zavražděno v důsledku potlačování SNP. Vývoj situace po osvobození neumožňoval obnovení původních vazeb, situace se pro Romy celkově zhoršovala a mnozí z nich začali hledat už v prvních poválečných letech nový domov a obživu v českých zemích. Romské rodiny ovšem přicházely do prostředí, které se diametrálně lišilo od původních osad, znamenalo narušení přirozených vazeb, způsobu života a tradičních norem chování.¹⁴

Ve své práci se soustředím především na skupinu slovenských Romů. Pokud neuvádím jinak, označení „Romové“ se v této práci výhradně vztahuje na tuto skupinu.

2. Metoda a průběh výzkumu

2.1. Metoda výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si vybrala metodu orální historie. Pro seznámení se s touto metodou jsem si nastudovala publikace M. Vaňka, který uvádí, že orální historie (z lat. *oralis*, ústní) je kvalitativní výzkumná metoda užívaná v společenských vědách, především historii, sociologii, politologii, etnografii, antropologii, archivnictví, gender studies, literární vědě, filmové vědě či psychologii¹⁵. Nejstručněji by se dala popsat jako obraz (lidské) minulosti popsany slovy.¹⁶ Další velice důležitou součástí mého výzkumu bylo studium dostupných dobových archivních materiálů v okresním archivu Karlovy Vary. To mi umožnilo z dokumentů správních úřadů získat informace o migraci, příchodu a pobytu Romů v Karlových Varech. Na doporučení zaměstnanců jsem se zaměřila na fondy národních výborů (ONV Jáchymov, Karlovy Vary, Nejde, Teplá, Toužim a Žlutice, a místní národní výbory) a jejich zařízení (např. okresní komise lidové kontroly, výbory lidové kontroly, Okresní zemědělská správa, hasičské záchranné sbory, provozovny národních výborů). Pro

---

¹³ Hübschmannová, Šaj pes dovakeras, 2002, s. 36.

¹⁴ Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 20.

¹⁵ Vaněk, Miroslav, Mucke, Pavel a Pelikánová, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 2007, s. 7.

¹⁶ Vaněk, Miroslav. Orální historie – metodické a technické postupy. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2003, s. 11.

mou práci byly stěžejní především dokumenty z fondů ONV Karlovy Vary, Toužim a Teplá, ve kterých jsou zmínky o nově příchozích romských skupinách.

Před realizací terénního výzkumu, jsem se věnovala především sekundárním pramenům¹⁷, tedy odborné literatuře a také případovým studiím, které pojednávají o poválečné migraci Romů, jedná se o lokality Kladno¹⁸, Český Krumlov¹⁹, Stříbro²⁰, a Vsetín²¹. Také jsem se inspirovala diplomovou prací Marcela Cichého²², který zachycuje rodovou historii své rodiny.

2.2. Průběh výzkumu

Nejdříve jsem se zaměřila na rozhovory se členy rodiny Bílých a Sivákových. Všechny rozhovory probíhaly v květnu 2015 v Karlových Varech v domácnostech jednotlivých pamětníků. U všech rozhovorů byl přítomen můj strýc (František Sivák *1973), který je členem IV. generace poválečných romských imigrantů ze Slovenska²³ žijící v Karlových Varech.

Rozhovory jsem vedla s momentálně nejstaršími členy rodu Bílých a Sivákových, kteří představují II. generaci žijící v Karlových Varech. Jsou to poslední žijící členové z této strany naší rodiny, kterých se přímo týkala poválečná migrace.

V případě rodiny Sivákových se jedná o poslední tři pamětníky poválečného období a s ním spojené migrace. Jedná se o tři sourozence z celkem deseti dětí (mezi nejstarším a nejmladším sourozencem byl věkový rozdíl 24 let (*1921 - *1945). V době odchodu do českých zemí se v případě rodiny Sivákových jednalo o migraci několika nukleárních²⁴ rodin, protože starší děti již v této době měly své vlastní rodiny.

---

¹⁷ V mé bakalářské práci pokládám za primární prameny shromážděné písemné dokumenty a nahrávky.

¹⁸ Haišman, Tomáš. Romové v Československu v letech 1945 - 1967 - vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady (in Romové v České republice). Socioklub, Praha, 1998.

¹⁹ Růžicková, Alena. Romská komunita ve Vsetíně. Ústav jižní a centrální Asie, Praha, 2006.

²⁰ Houdek, Lukáš. Romové ve Stříbře – (případová studie – historie a sociolingvistická situace rodu Absolonů). Ústav jižní a centrální Asie, Praha, 2008.

²¹ Davidová, Eva. Proměny etnické skupiny Cikánů-Romů v rámci tvořící se lokální společnosti novoosídlenického pohraničí po roce 1945 (na příkladě Českokrumlovská). in: Zpravodaj ÚEF ČSAV, Praha, 1982.

²² Cichý, Marcel. Historie rodu Cichých a Bánomových. Indologický Ústav Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2003.

²³ I. generaci imigrantů do českých zemí z tohoto rodu budu označovat zakladatele rodu Sivákových (ze Zlaté) a Bílých (z Kružíkova) v Karlových Varech: jsou to rodiče pamětníků, které jsem navštívila (všichni již zemřeli). II. generaci imigrantů pak představují jejich děti.

²⁴ „Nukleární rodina“ – skládá se pouze z otce, matky a dětí. Ale pokud neuvedu v práci jinak, chápu pojem rodina ve významu, v jakém ho používá většina Romů. To znamená rodina nikoli nukleární (rodiče a děti), nýbrž rozšířená rodina do rozmezí zhruba pěti generací příbuzných z otcovy i matčiny strany.

Z rodiny Bílých jsem hovořila pouze s jedním jejím starším členem – je posledním žijícím ze čtyř sourozenců. Informace o rodině Bílých a jejich obci Kružl'ov se však objevují i ve výpovědích sourozenců Sivákových. Poslední pamětník z rodiny Bílých je totiž bratrem mé prababičky, která se provdala za nejstaršího syna v rodině Sivákových, jenž se po svatbě odstěhoval do rodiště své ženy, do Kružl'ova. Tímto sňatkem se rodiny Bílých a Sivákových spojily a to už v předválečném období. Tento sňatek nebyl posledním takovým propojením těchto dvou rodů. Poté vznikla ještě další dvě manželství, týká se dvou z mých respondentů (oba jsou z rodu Sivákových).

Rozhovory jsem také vedla se dvěma dalšími romskými pamětníky, kterých se týkala poválečná migrace, a nemají se členy naší rodiny žádné příbuzenské vztahy. Díky tomu jsem získala další možný pohled na poválečnou migraci zkoumaného rodu, a také jsem si v některých případech potvrdila získané informace od pamětníků zkoumaného rodu.²⁵

Rozhovor jsem vedla v českém jazyce, jelikož je v naší komunikaci přirozený. Já osobně jsem se členy své rodiny romsky nikdy nemluvila. Romštinu všichni pamětníci, které jsem navštívila, ovládají, ale používají ji pouze při komunikaci se staršími členy rodiny. Rozhovor jsem začala dotazem, odkud narátoři²⁶ pochází, jaké měli dětství a co si z této doby pamatují. Tento úvodní dotaz (kdy a kde se tázaný narodil, jak a kde žil, z jakého prostředí pochází), posloužil jako vhodný prostředek, aby se narátor „rozpovídal“²⁷. Navíc je znalost těchto faktů zcela nezbytná pro interpretaci dalších částí narátorovy výpovědi.

Základními postupy metody orální historie jsou rozhovor a životní příběh.²⁸ U prvního rozhovoru, který byl životopisným příběhem, jsem ponechala narátorům volnost vyprávění. Je důležité dovolit narátorovi, aby hovořil o tom, co sám pokládá za důležité, jelikož i to umožňuje interpretaci rozhovoru. Při druhém rozhovoru, po poslechu první nahrávky, jsem si snažila zpřesnit získaná data a upřesnit nejasnosti, které jsem po prvním rozhovoru měla. Poté jsem přešla k přepisu nahrávek. Jelikož se u většiny narátorů jedná o mou rodinu, v nahrávkách se objevují „rodinné záležitosti“, které při přepisu vynechávám. Jinak zachovávám v přepisu výpovědi narátorů v jejich originálním znění. Nahrávky jsem ponechala pouze ve svém soukromém archivu. Všichni narátoři souhlasili s použitím získaných materiálů v mé bakalářské práci.

---

²⁵ Např. že Sivákovci byli jedinou romskou kapelou v Karlových Varech.

²⁶ Pro účely své práce používám termín narátor, ve shodě s termíny používanými představiteli české orální historie. viz např. Vaněk, Orální historie, 2003.

²⁷ Vaněk, Orální historie, 2003. s. 27.

²⁸ Vaněk, Orální historie, 2003, s. 11.

Proti orální historii jsou i různé námitky - například přílišná subjektivita narátorů nebo otázka subjektivity paměti a k těm se vyjádřil v rozhovoru Miroslav Vaněk: „*Tato otázka je sice relevantní, ale právě analýzou a tím, že děláte několik rozhovorů, tím, jak rozhovor vedete, ji vlastně můžete z toho vypreparovat. Můžete dostat dobrý pohled na to, jestli ti lidé mluví kontinuálně, stejně v prvním a druhém rozhovoru. Můžete si to kontrolovat. U těch narátorů, kteří jsou starší, je někdy dlouhodobá paměť lepší než ta krátkodobá. Někdy se nám stane, že narátoři si pamatují, co se stalo přesně před padesáti lety, když byli ve škole, ale už si třeba někdy nepamatují, co říkali během minulého rozhovoru, který jsme spolu realizovali. Ale ono to vlastně může být ku prospěchu věci, protože si ověříte, že ta interpretace je pořád stejná nebo že jdou v té stejné linii.*“²⁹

Toto tvrzení se mi v případě mnou navštívených narátorů potvrdilo. Informace získané pomocí orální historie nemůžeme brát samy o sobě jako fakta či přesnou interpretaci událostí. Z informací, které mi pamětníci poskytli například nelze určit přesný rok jejich příchodu do Karlových Varů, či s přesností určit zda byli v této oblasti prvními romskými příchozími ze Slovenska. Tuto informaci se můžeme pokusit zjistit, když se budeme ptát hned několika pamětníků, a tím si tuto informaci potvrzovat a zpřesňovat. Z těchto důvodů budu v této práci k datům, které jsem v rozhovorech s pamětníky dané historické epochy získala, přistupovat jako k popisu událostí a situací, které byly pro mé narátory důležité, jedná se o jejich subjektivní pohled a pocity. Také mi pomohlo se lépe orientovat a pochopit výpovědi svých pamětníků při opakovaném poslechu a následném čtení přepisu nahrávek. S každým dalším poslechem a přečtením jsem zachytila více detailů a danou situaci jsem si uměla lépe představit.

---

²⁹ www.radio.cz. Orální historie - jedinečnost je v osobním prožitku člověka, Český rozhlas rádio Praha, 04-02-2007.

Přehled narátorů a realizovaných nahrávek:

Narátor	Rozhovor
Josef Sivák *1933	<p>Rozhovor proběhl dvakrát, 9. 5. 2015 a 11. 5. 2015. Sňatek s Irenou Bílou (z Kružl'ova). V poválečném období bydlel s nejstarším bratrem (Vojtěch Sivák *1921) v Kružl'ově. Do českých zemí odešel (jako člen jejich domácnosti) spolu se svým nejstarším bratrem a jeho nukleární rodinou.</p> <p>Délka nahrávek celkem: cca 3 hodiny.</p>
Žofie Bílá (roz. Siváková) *1940	<p>Rozhovor proběhl dvakrát, 7. 5. a 10. 5. 2015.</p> <p>Provdala se za Štefana Bílého, tento sňatek vzniknul až po usazení v Karlových Varech. V průběhu psaní mé práce v roce 2016, jsem byla s Ž. B. v kontaktu přes Skype, a dále jsem si doplnila její výpověď o další informace.</p> <p>Délka nahrávek celkem: cca 4 hodiny.</p>
Margita Bílá (roz. Siváková) *1945	<p>Rozhovor proběhl dvakrát, 7. 5. 2015 a 1. 5. 2015.</p> <p>Provdala se za Jana Bílého, který pochází z obce Michalovce a nebyl příbuzný rodu Bílých z Kružl'ova.</p> <p>Délka nahrávek celkem: cca 3 hodiny.</p>
Josef Bílý *1939	<p>Rozhovor proběhl jednou, 11. 5. 2015.</p> <p>Josef Bílý je švagrem sourozenců Sivákových.</p> <p>Délka nahrávky: cca 1,5 hodny.</p>
Josef Betonia *1940	<p>Rozhovor proběhl jednou, 12. 5. 2015.</p> <p>Pochází z Černé n.Tisou, okr. Trebišov.</p> <p>Narátor není v příbuzenském vztahu s ostatními narátory.</p> <p>Délka nahrávky: cca 1 hodina.</p>

Ladislav Giňa *1942	<p>Rozhovor proběhl jednou, 12. 5. 2015.</p> <p>Pochází obce Rokytov, okr. Bardějov (Rokytov se nachází pouze 4 km od obce Zlaté a 7 km od obce Kružl'ov).</p> <p>Narátor není v příbuzenském vztahu s ostatními narátory.</p> <p>Délka nahrávky cca 1 hodina.</p>
---------------------	--

3. Romové v Čechách a na Slovensku po roce 1945

Než přistoupím k prezentaci získaných informací, pokládám za nutné nastínit základní informace o historii Romů na území Československa v těsně poválečném období, neboť vývoj v tomto období měl vliv na migraci Romů ze Slovenska do českých zemí. K postavení Romů v předválečné slovenské společnosti publikovala zásadní texty zejména M. Hübschmannová, ale také čerpám z publikací E. Davidové a E. Horváthové. V této části zmiňuji také důsledky válečného období, přičemž čerpám z publikací M. Hübschmannové, T. Haišmana a také A. Jurové (konkrétní texty zmíněných autorů viz níže).

Také se pokusím shrnout informace získané z publikací, které se zabývají poválečnou migrací Romů na území ČSR. Za zásadní považuji publikace T. Haišmana, N. Pavelčíkové a, A. Jurové. Dále práce M. Hübschmannové a E. Davidové. Pro doplnění informací jsem také nastudovala články H. Sadílkové, které se také zabývají tímto obdobím a poválečnou migrací Romů. Poválečné migraci se také věnují některé závěrečné práce studentů romistiky, již zmíněné B. Šebové, M. Cichého, L. Houdka a A. Růžičkové (konkrétní texty zmíněných autorů viz níže).

3.1. Dopady druhé světové války na život romského obyvatelstva na Slovensku

Na rozdíl od Protektorátu Čechy a Morava na Slovensku v průběhu druhé světové války nedošlo ke genocidě Romů. M. Hübschmannová uvádí, že formální samostatnost Slovenska a integrovanost velké části Romů do zemědělské stavovské společnosti, mohly být důvodem, proč na rozdíl od českých zemí na Slovensku ke genocidě Romů nedošlo.³⁰ Přesto mnozí Romové na území Slovenska přišli během války o život, a pokud ne, většinu z nich uvrhla na samé sociální dno.

Postavení usedlých Romů na Slovensku v předválečné době popisuje zejména M. Hübschmannová³¹. Ani v době předválečné sice nebyli Romové plnoprávními občany a jejich postavení bylo na okraji společnosti, ale měli ve venkovském prostředí své místo. Romové žili usedle³² v symbióze se sedláky, u kterých vykonávali nádenické práce a také jim distribuovali své řemeslné výrobky (koše, cihly, kameny, nářadí) a služby (kovářství, hudební produkce), někteří také u sedláků sloužili a starali se o zvířata. Obyčejně bývali odměňováni v naturáliích, hlavně potravinami k okamžité spotřebě, obnošenými šaty apod., v některých případech dostali i zapláceno.³³

Ve válečném období byli Romové na Slovensku vystaveni mnohým protiromským, diskriminačním opatřením.³⁴ První z celostátních opatření nově vytvořené Slovenské republiky byla přijata již roku 1939. Na jejich základě byli Romové místo denní vojenské služby přerazeni do vojenských pracovních útvarů, a zejména potom od poloviny roku 1942 byli odváděni do pracovních táborů.³⁵

Romové, kteří žili před válkou v obcích, či blízko nich, se museli dle nařízení vydaného Ministerstvem vnitra v letech 1941 a 1943,³⁶ vystěhovat několik kilometrů od obcí, na pozemky neviditelné z veřejných cest a silnic, převážně bez jakékoliv náhrady za domy, které museli opustit. Většinou jim byly přiděleny pozemky absolutně nevyhovující hygienickým požadavkům, bez dostupnosti pitné vody, možnosti snadného přístupu, místa bez veřejné dopravy, izolované od většinové společnosti atp. Navíc byl Romům omezen volný pohyb, měli zákaz vstupu na veřejná místa či do určitých měst (do měst mohli pouze

---

³⁰ Hübschmannová, Po Židoch Cigáni, 2005, s. 52.

³¹ Hübschmannová, Šaj pes dovakeras, 2002.

³² Kočovalo nepoměrně menší procento Romů. Už ze soupisu z roku 1893 vyplývá, že na území Slovenska žilo 36 000 Romů, z toho 600 kočujících a 2000 přechodně usazených. Asi třetina se živila manuálními pracemi, zhruba 4000 Romů se živilo hudbou. – Horváthová, Cigáni na Slovensku, 1964, s. 125-145.

³³ Davidová, Cesty Romů, 2005, s. 1.

³⁴ Nečas, Ctibor. Českoslovenští Romové v letech 1938 - 1945, Masarykova univerzita, Brno 1994.

³⁵ Hübschmannová, Po Židoch Cigáni, 2005, s. 31-33.

³⁶ 20. 4. 1941 a 21. 7. 1943 – Hübschmannová, Po Židoch Cigáni, 2005, s. 55.

v určitých hodinách). Pokud byli přistiženi při porušení těchto omezení, byli odchytáváni a trestáni. Tato opatření přispěla k určitému propadu socioekonomické úrovně života Romů, kteří se museli aklimatizovat na nově vniklé podmínky a najít si nové možné způsoby obživy.³⁷ Vzhledem k výše zmíněným opatřením nemohli nadále provozovat svá řemesla a hudebnické služby, nebyli schopni zajistit existenční potřeby svých rodin.

Jak zdůrazňuje T. Haišman, dosavadní koexistence Romů a „jejich gadžů“ byla válkou nenapravitelně narušena a následkem perzekucí byly zastaveny i probíhající adaptační procesy a tím i vnitřní diferenciacie romského obyvatelstva, tedy sociální vzestup úspěšnějších jedinců.³⁸

Hübschmannová mimo jiné zdůrazňuje, že romské rodiny také postihlo velice silně nucené pracovní nasazení romských mužů od šestnácti do šedesáti šesti let v pracovních táborech. Rodiny tak přišly o živitele a ještě z toho mála co měli, nosily ženy svým příbuzným do táborů jídlo.³⁹

V srpnu 1944, kdy německá armáda obsadila Slovensko, aby potlačila Slovenské národní povstání, se situace rapidně zhoršila. Vojáci začali prohledávat romské osady, aby v nich odhalili ukryté partyzány. Romové v některých případech po boku partyzánů při povstání bojovali, v jiných je u sebe ukrývali.⁴⁰ Počty Romů postřílených, upálených či ubitých na mnoha místech Slovenska jednotlivě, ve skupinách či dokonce po celých osadách, které uvádí historická literatura, nejsou dle M. Hübschmannové zdaleka kompletní.

Další Romové zahynuli v pracovních táborech na následky podvýživy, těžké dřiny, fyzických trestů či různých nemocí. V „cikánském táboře“ v Dubnici nad Váhom, zřízeném ke konci války z iniciativy německých okupantů jako prostředku ke „konečnému řešení cikánské otázky“, byli všichni, kteří onemocněli břišním tyfem, postříleni.⁴¹

---

³⁷ Jurová, Anna. Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po roku 1945. SAV Košice, Bratislava, 1993, s. 20.

³⁸ Haišman, Tomáš. Romové v Československu v letech 1945 - 1967, Vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady. In Romové v České republice, Socioklub, Praha, 1999, s. 139.

³⁹ Hübschmannová, Po Židoch Cigáni, 2005, s. 54.

⁴⁰ Hübschmannová, Po Židoch Cigáni, 2005, s. 57.

⁴¹ Hübschmannová, Po Židoch Cigáni, 2005, s. 58.

3.2. Situace Romů na Slovensku po roce 1945

Rok 1945 a konec druhé světové války znamenal pro slovenské Romy velký historický mezník, většina z nich musela řešit následky, které přinesla druhá světová válka a změnit svůj dosavadní život a především způsob obživy. Košický vládní program z dubna 1945 garantoval v článku V. všem občanům bez výjimky rovnost před zákonem, nepřipouštěl rasovou diskriminaci a sliboval velkorysou sociální politiku a péči, také možnost práce pro všechny práceschopné. Tento dokument vlastně fungoval jako provizorní, první poválečná ústava.⁴² V rozporu s tímto vládním programem bylo – ve vztahu k Romům - uplatňování předválečné legislativy v prvních pěti poválečných letech. Davidová také upozorňuje, že v platnosti stále byl zákon č. 117/1927 Sb. „O potulných cikánech“, který měl ryze diskriminační a represivní charakter; docházelo dokonce k internaci „nejhorších individuí“ v dočasných pracovních táborech.⁴³ To silně kontrastuje s výše zmíněným Košickým vládním programem a poukazuje na značně nedorozuměný politický postoj k otázce romského obyvatelstva.

Jak uvádí A. Jurová Slovensko prodělávalo velmi komplikovaný poválečný vývoj a za této situace se řešily především otázky politické a státoprávní, řešení ekonomických a sociálních problémů romské menšiny pak zůstalo stranou.⁴⁴

Ačkoli se počítalo se zapojením romského obyvatelstva do budování státu a do výroby, neboť pracovní příležitosti jim garantoval Košický vládní program, mimo to také platila státem vyhlášená pracovní povinnost.⁴⁵ Přes tyto skutečnosti v praxi často ani nebylo možné zejména na Slovensku, vzhledem k zoufale nedostatkovým možnostem obživy, všechny romské občany zaměstnat. Přitom všem stále platil zákon č.117/1927 Sb. „O potulných cikánech“, který omezoval volný pohyb Romů. Přitom romská populace rychle rostla a především na východě Slovenska nemohli Romové zajistit ani existenční potřeby svých rodin.⁴⁶

Jak uvádí Milena Hübschmannová, Romové na Slovensku byli na konci války v tíživé socioekonomické situaci, většina z nich neměla vůbec žádný majetek. Nemohli nadále provozovat svá tradiční řemesla a obvyklý způsob obživy. Válka také narušila na mnoha

---

⁴² Davidová, Eva. *Romano drom – cesty Romů 1945 – 1990*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 1995, s. 11.

⁴³ Davidová, *Romano drom*, 1995, s. 14.

⁴⁴ Jurová, *Vývoj rómskej problematiky na Slovensku*, 1993, s. 18.

⁴⁵ Pavelčíková, *Romové v českých zemích*, 2004 s. 21.

⁴⁶ Jurová, *Vývoj rómskej problematiky*, 1993, s. 20.

místech tradiční dlouhodobý vztah s majoritní společností. To vedlo ke zvýšení jejich migračního potenciálu. Tuto situaci dobře popisuje např. I. Ferková:

„Většina slovenských vesničanů měla alespoň malinké políčko nebo kravičku, to je vázalo. Romové neměli nic. Tradičními řemesly se uživit nemohli, tradiční ekonomické a sociální vazby zpřetrhala válka, a tak měli náboráři největší úspěch v „cikánských“ osadách“⁴⁷

3.3. Romové v Českých zemích po roce 1945

Jak uvádí Nina Pavelčíková, převážná část majoritního obyvatelstva českých zemí neměla do konce druhé světové války z každodenního soužití s romskými komunitami žádnou zkušenost. Početnější romské osady, event. jednotlivé usedlé rodiny žily zejména v oblasti jižní a jihovýchodní Moravy, kde dlouhodobě probíhal proces postupného usazování tzv. tolerovaných Romů.⁴⁸

Po nacistické genocidě českých a moravských Romů se jich do svých domovů dle C. Nečase vrátilo celkem 583 českých a moravských Romů⁴⁹, ostatní zahynuli v koncentračních táborech. Čeští Romové a část moravských žila v předválečném období kočovným nebo polokočovným způsobem života, který vyžadoval jejich způsob obživy. Jak uvádí N. Pavelčíková: Čeští Romové se na rozdíl od usedlých slovenských Romů, už ve 20. století v důsledku industrializace, neživilí provozem tradičních řemesel. Poskytovali různé nekvalifikované pomocné či dělnické práce, někteří obchodovali s dobytkem.⁵⁰

Konec druhé světové války a následné politickohospodářské změny znamenaly velký obrat v životě všech obyvatel znovuobnoveného Československa. V českých zemích došlo postupně, do května 1945 k vyhánění či přímé fyzické likvidaci a později k tzv. organizovanému odsunu zhruba tří milionů Němců.⁵¹ Důsledkem toho bylo vylidněné pohraničí, které potřebovalo nové pracovní síly a zároveň skýtalo možnost bydlení. V poválečném období, bylo zároveň potřeba pracovních sil pro likvidaci válečných škod a obnovu země, zejména průmyslu. Velký nedostatek pracovních sil postihl všechny oblasti českých zemí. Vzniklou situaci nedostatku pracovních sil v republice měl řešit Dekret

---

⁴⁷ Ferková, Ilona. Jak přicházeli Romové do Čech. In Romano džaniben 1/2 /1995, s. 82.

⁴⁸ Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 18.

⁴⁹ Nečas, Ctibor. Holocaust českých Romů. Prostor, Praha, 2000, s. 173.

⁵⁰ Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 19.

⁵¹ Dějiny zemí Koruny české. II. Díl. Praha, 1992, s. 252, 253.

prezidenta republiky o všeobecné pracovní povinnosti 88/1945⁵², realizován byl také plán na státem řízené osídlení pohraniční českých zemí. Jak uvádí H. Sadílková, v tomto období docházelo na území Československa k velkým přesunům obyvatelstva. Probíhaly přesuny „řízené“ i „spontánní“, kterých se účastnilo mnoho skupin obyvatel, zejména dřívější čeští emigranti z Volyně, Rumunska, Bulharska, ale i dalších zemí včetně skupin Romů ze Slovenska⁵³.

3.4. Počáteční migrace Romů ze Slovenska do Českých zemí

Slovenští Romové začali přicházet do českých industriálních oblastí již v roce 1945.⁵⁴ Do českých zemí přicházeli usedlí slovenští Romové, ale také kočovné skupiny olašských Romů ze Slovenska. V Čechách a na Moravě nastala po válce mobilizace pracovních sil, kterých byl nedostatek zejména v průmyslových městech a v pohraničí, kam mimo jiné mířili i Romové ze Slovenska.

Tato první poválečná migrace byla poměrně velká, už podle soupisu z roku 1947, který se konal ještě na základě dosud platného zákona č. 117/1927 Sb. O potulných cikánech. V českých zemích bylo v tomto soupisu sepsáno 16 752 Romů.⁵⁵ Tento soupis se uskutečnil na základě stížností místních úředníků, kteří si nevěděli rady s nově příchozími a obraceli se na vyšší instituce, ty se snažily situaci nějakým způsobem řešit, a proto vyvstalo několik represivních návrhů, jakým nekontrolovatelné migrace Romů ze Slovenska omezit⁵⁶. Jak uvádí Anna Jurová, na Slovensku se úřady snažily vyhláškou vydanou už na konci května 1945 nazvanou „Úprava niektorých pomerov Cigánov“, zabránit nekontrolovanému pohybu obyvatelstva, byla určena všem okresním velitelstvím národní bezpečnosti a šlo o dokument represivního charakteru – v podstatě stavěl Romy (příslušnost k „cikánskému“ etniku se spíše posuzovala dle sociálního statusu a způsobu života) pod policejní dozor.⁵⁷ Jak s odkazem na studii M. Spurného uvádí H. Sadílková, nově příchozí Romové byli v českých zemích vnímání vcelku negativně - přežívaly staré stereotypy o tzv. „potulných cikánech“ a s ním spojené představy o „cikánech“ jako hrozbě pro vnitřní bezpečnost a pořádek státu. Ačkoliv

---

⁵² Dostupný z: www.psp.cz/docs/laws/dek/

⁵³ Hudousková, Romana, Ort, Jan, Sadílková, Helena. 2015. Romové v Praze. (Texty k historii Romů v Praze po roce 1945). Praha sdílená a rozdělená. [Online] Multikulturní centrum Praha. [Cit. 29. 8. 2016] Dostupné z: <http://praha.mkc.cz/?topics=romska-praha>.

⁵⁴ Haišman, Romové v Československu, 1999.

⁵⁵ Davidová, Romano drom, 1995, s. 15.

⁵⁶ Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 25.

⁵⁷ Jurová, Vývoj rómskej problematiky, 1993, s. 2.

se měl výše zmíněný soupis týkat pouze „potulných cikánů a způsobem života jim podobných osob“⁵⁸, byl v českých zemích proveden jako registrace všeho romského obyvatelstva. O to více byli i s ohledem na přetrvávající stereotypy, překvapivé jeho výsledky, že většina romského obyvatelstva má řádné zaměstnání.⁵⁹

Pro pauperizované romské obyvatelstvo, které potřebovalo zajistit základní potřeby pro své rodiny, byla migrace dobrým řešením. Tuto migraci ovlivnila mimo jiné výše zmíněná celostátní pracovní povinnost a mobilizace pracovních sil. Migrace slovenských Romů probíhala různým způsobem. V některých případech nejdříve přicházeli jednotlivci (především muži, později se vraceli pro své rodiny), někde odcházeli celé rodiny/skupiny Romů. Někteří migraci pouze řešili svou tíživou existenční situaci v poválečném období, někteří z nich i delší dobu cestovali mezi Českem a Slovenskem.⁶⁰

Dle T. Haišmana a také N. Pavelčíkové, začala migrace Romů ze Slovenska sílit v průběhu roku 1946 a v první polovině roku 1947. Vzhledem k obnově zemědělství, průmyslu a infrastruktury, vzniklo mnoho pracovních míst. Na Slovensko také přicházeli náboráři, kteří s příslibem práce a bydlení nabírali romské pracovníky do českých zemí. V důsledku vysídlení zhruba tří milionů Němců z českého pohraničí vznikaly i zde možnosti ubytování a bylo zde také mnoho pracovních příležitostí. Další romské rodiny/skupiny, přicházely do českých zemí na základě informací, které jim poskytl jejich příbuzní či známí, kteří již měli s českými zeměmi nějakou zkušenost.⁶¹

3.5. Rok 1948 a počátek 50.let – změna pohledu na řešení romské otázky

V roce 1948 se na území ČSR dostali k moci komunisté, v prvních letech tato změna neměla na romské obyvatelstvo v praxi žádný vliv. Jak uvádí N. Pavelčíková, po převzetí moci se komunisté zabývali jinými věcmi a romská otázka šla do pozadí. N. Pavelčíková to potvrzuje také tím, že romská otázka se z materiálů centrálních institucí oproti předchozímu období vytrácí, objevují se jen informace o stížnostech na „nepřizpůsobivé obyvatelstvo“, či záznamy o evidencích. Pavelčíková na druhou stranu také zmiňuje existenci pozitivních informací o romských pracovnících například z hlášení Ministerstva práce a

---

⁵⁸ Haišman, Romové v Československu, 1999, str. 145.

⁵⁹ Hudousková, Romana, Ort, Jan, Sadílková, Helena. 2015. Romové v Praze. (Texty k historii Romů v Praze po roce 1945). Praha sdílená a rozdělná. [Online] Multikulturní centrum Praha. [Cit. 10. 2. 2016] Dostupné z: <http://praha.mkc.cz/?topics=romska-praha>.

⁶⁰ Hudousková, Ort, Sadílková, Romové v Praze, 20015.

⁶¹ Haišman, Romové v Československu, 1999, s. 142, Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 25.

sociálních věcí, že „Cikáni jsou velmi dobří pracovníci, většinou se naše firmy s nimi nechtějí rozloučit“.⁶²

O romskou komunitu se státní orgány začaly více zajímat až na přelomu čtyřicátých a padesátých let. Nastalo tehdy nové období zájmu centrální institucí o Romy, které je charakteristické i novým přístupem k řešení romské problematiky. Jak uvádí T. Haišman, byl nastolen proces „převýchovy »Cikána« v řádného, tj. třídně uvědomělého občana lidově-demokratické země“.⁶³ Oproti předchozímu období (tedy období 1945 - 1948) začala být přítomnost Romů na českém území akceptována a respektována.

Za zlomový badatelé⁶⁴ pokládají rok 1950, kdy byl zrušen zákon č. 117/1927 Sb. O potulných cikánech a Romové tím byli oficiálně před zákonem zrovnoprávněni s ostatními občany. V září 1951 se konala meziresortní porada, kterou uspořádalo Ministerstvo vnitra. Jejím cílem bylo vytvořit návrh na „řešení cikánské otázky v Československu“. Jak uvádí C. Nečas, i přesto, že se mělo jednat o zrušení diskriminačního přístupu a demonstrovat nový přístup k Romům jako k rovnoprávným občanům, ve všech tehdy debatovaných opatřeních však stále převládaly represivní prvky.⁶⁵

Zásadním rokem pro změnu přístupu k romskému obyvatelstvu byl pak rok 1952. Tehdy vznikla směrnice č. 140/1952 Sb. O úpravě poměrů osob cikánského původu, která byla společným dílem tří ministerstev: osvěty a informací, vnitra a sociální péče. Jak uvádí Haišman, tento dokument přesměroval dosavadní převážně represivní přístup úřadů k Romům k paternalismu, tedy je učinil v první řadě příjemci pomoci a péče. Směrnice obsahovala osmibodový program, který zahrnoval otázky zaměstnání a školní docházky, bydlení, odstraňování rasové diskriminace.⁶⁶ Tato koncepce sice slibovala zlepšení materiálních podmínek Romů, ale směřovala pozvolna k jejich asimilaci, v té době se také jednalo o možnosti národnostního rozvoje Romů, a směrnice se k této otázce vůbec nevyjadřovala.⁶⁷ Na Slovensku byla situace zvláště komplikovaná pro vysoký počet romského obyvatelstva a nedostatek pracovních příležitostí v některých regionech. V důsledku této situace se v té době podnikaly první kroky k hledání řešení otázky zaostalých osad (k její postupné likvidaci).⁶⁸

---

⁶² Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 33.

⁶³ Haišman, Romové v Československu, 1999, s. 50.

⁶⁴ Nečas, Ctibor. Historický kalendář – dějiny českých Romů v datech. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 1997. Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004. .

⁶⁵ Nečas 1997, Historický kalendář, s. 68.

⁶⁶ Haišman, Romové v Československu, 1999, s. 153.

⁶⁷ Jurová, Vývoj rómskej problematiky, 1993, s. 39.

⁶⁸ Jurová, Vývoj rómskej problematiky, 1993, s. 39.

Do českých zemí v tomto období stále přicházeli další romské rodiny ze Slovenska, ať už se jednalo o nově příchozí, či rodiny, které se vracely po předchozích zkušenostech. V tom čase na Slovensko také nadále přijížděli samotní náboráři s úkolem získat pracovníky pro závody v Čechách a na Moravě.⁶⁹ Náboráři Romům slibovali jak jistotu pravidelného výděлку, tak možnost ubytování.

4. Případová studie - historie rodu Sivákových a Bílých

„Dějiny jsou složkou existenční identity každého člověka, každé rodiny, každého rodu – neboli etnického společenství. Každý s nimi jinak zachází, ale každá pospolitost se dovolává společně prožitých dějů, chce-li posílit svou identitu. Každá pospolitost ony děje nějakým způsobem uchovává, traduje, zhodnocuje a příznivě prezentuje, chce-li zdůraznit opodstatněnost této své identity a její právo na uznanou existenci mezi ostatními. Romové si pěstují dějiny v užším slova smyslu. Jednotlivé rody tradují svou historii v rodových historkách, ve vyprávěních o předcích. Tak jako je dodnes v Indii nesmírně významná identita kastovní – a kasta (džáti) je v podstatě profesně rodová pospolitost – tak i Romové pociťují rodovou identitu jako primární“ (Milena Hübschmannová, 1995)⁷⁰.

Historie naší rodiny není mezi jejími mladšími členy (tj. moji vrstevníci a mladší) tak známá, někteří z nich dokonce ani nevědí, odkud ze Slovenska naše rodina pochází. Pamětníci vzpomínají, že se rodové historky kdysi vyprávěly především při příležitostech, kdy se sešla celá rodina, jako jsou Vánoce či jiné rodinné oslavy. Tato rodinná setkání se už vytrácí, jediná příležitost, kdy se sejde většina členů naší rodiny, jsou pohřby. Mladší členové rodiny (tj. moji vrstevníci a mladší) se aktivně o rodovou historii nezajímají a většina členů III. generace (má babička Růžena Dančová *1952) a IV. generace (má matka Růžena Hlaváčová *1971) svým dětem rodovou historii také nepředávají. Při rozhovoru s matkou jsem se dozvěděla, že její děda (člen II. generace, nejstarší syn v rodině Sivákových), rodinné historky svým dětem i vnoučatům vyprávěl. Během mého výzkumu a také tvoření této práce jsem byla v kontaktu s mnoha členy naší rodiny. Navštěvovala jsem i jednu ze svých tet (IV. migrační generace, Irena Godžová *1963), u které se pravidelně schází mnoho členů naší rodiny. Když během mého pobytu probíhala konverzace k tématu naší rodové historie, mnohým z nich se oživily vzpomínky na historiky, které zaslechli od svých prarodičů, čímž mi někdy potvrzovali

---

⁶⁹ Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 36, 37.

⁷⁰ Cichý, Historie rodu Cichých a Banomových, 2003, s. 12. (S odkazem na Milena Hübschmannová, 1995).

výpovědi narátorů. Během svého psaní jsem s některými členy byla také v kontaktu, mnozí z nich mi pomohli s doplněním informací, kontaktovali nejstarší členy naší rodiny (moji narátoři) a informaci mi předali, při tomto zjišťování se také dozvěděli další informace, které jim tyto členové poskytli. Mám pocit, že díky mému výzkumu se o rodovou historii začalo zajímat více členů naší rodiny a rodové historky se oživily. Před studiem romistiky jsem o historii naší rodiny nevěděla prakticky nic, měla jsem jen někde v povědomí, že prarodiče mojí matky pochází ze Slovenska. Věděla jsem také, že během války přišli o dvě děti a poté se odstěhovali do Karlových Varů. Tudíž pro mne bylo mnoho informací, které jsem během výzkumu shromáždila, úplně nových. Díky výzkumu jsem si také ujasnila některé rodinné vztahy, především v rodině Sivákových. Vzhledem k velkému věkovému rozdílu mezi členy této rodiny, kteří do českých zemí přišli se svými rodiči, jsem si například i některé z nich ve své představě o tom, kdo z naší rodiny přišel do Karlových Varů jako mezi prvními, dokonce řadila do špatné migrační generace. To se týká například i nejmladší z pamětnic, o které jsem byla přesvědčena, že vzhledem k jejímu věku je členkou III. generace, ale je členkou II. generace, žijící v Karlových Varech.⁷¹ Před započítím práce, bylo pro mne důležité ujasnit si, právě tyto informace o (migračních) generacích a příslušnosti různých členů rodiny do nich. Díky tomuto ujasnění jsem se mohla orientovat ve vyprávění svých narátorů, kteří ve svých výpovědích hovoří o různých členech naší rodiny, přičemž je neoznačují jmény, ale rodinnou příslušností (tvoje babička, tvoje teta atd.).

V své práci, sestavené na základě realizovaného výzkumu, jsem se rozhodla soustředit především na faktory, které vedly k rozhodnutí mé rodiny pro odchod ze Slovenska, případně pro návrat na Slovensko či usazení se v českých zemích, a které by případně mohly být relevantní i pro uvažování o migraci Romů ze Slovenska do českých zemí v poválečném období obecně.

V této části se zaměřím na informace, které jsem získala v rozhovorech s pamětníky. Zaměřím se na důvody migrace (co je přimělo k migraci, podle čeho se rozhodovali, jestli změnili svůj postoj během migrace, jaké faktory je v rozhodování ovlivnily). Zjištěné informace, budu konfrontovat s informacemi z ostatních případových studií a s dosud publikovanou odbornou literaturou.

Většina narátorů, jejichž výpovědi jsem zaznamenala, byla v období války ještě malými dětmi, proto mají většinu informací o předválečném a válečném období, a také

---

⁷¹ Domnívala jsem se, že je sestřenicí mé babičky. Ale jejich vztah je teta a neteř.

některé informace o průběhu migrace od svých rodičů či sourozenců, kteří už zemřeli. Výpovědi pamětníků se pokusím seřadit chronologicky, přibližně v rámci let 1945 – 1952. Rok 1952 jsem si určila jako mezník svojí práce proto, že zkoumaná rodina byla v tomto roce definitivně usazena v Karlových Varech. Rok 1952 byl také rokem vzniku směrnice „Úprava poměru osob cikánského původu“, která jak uvádí T. Haišman znamenala „zásadní revizi dosavadního právního postavení i snahy o revizi společenského postavení Romů, změnu pohledu orgánů státní správy, na tuto společnost, významný obrat v řešení tzv. „cikánské otázky“ i obrat v prostředcích zvolených k jejímu řešení.“⁷²

V prvním oddílu popisují život obou rodin na Slovensku. Dále se pokusím pomocí výpovědí zmapovat průběh migrace, přičemž se zaměřím na důvody, které je přiměly usadit se právě v Karlových Varech.

4.1. Život na Slovensku

4.1.1. Rodina Sivákových

Sivákovi pochází z obce Zlaté, okres Bardějov, která se nachází v severovýchodní části Slovenska, na území zvaném Horný Šariš. Sivákovi pochází z obce Zlaté, okr. Bardějov. Navštívení pamětníci (*1933 - *1945) si bohužel nepamatují své prarodiče ze strany otce, který se ve Zlatém narodil, takže jsem ke generaci jejich prarodičů bohužel nezjistila žádnou podrobnější informaci, ani to, zda ze Zlatého též pocházeli, nebo jak se do obce dostali. Ani nejstarší z pamětníků si na své prarodiče nevzpomíná:

„To já si právě nepamatuju, tátovo rodiče vôbec. Kde bydleli a tak, no ve Zlatym bydleli, ale odkud pocházeli a tak, to nevím. No táta ten měl asi 6 bratrů a 3 sestry. Táta ten byl asi čtvrtý nebo tak. Oni byli starší o hodně. Tátovo rodiče umřeli brzo.“⁷³

Romské obyvatelstvo v obci Zlaté tvořili dle výpovědí pamětníků pouze Sivákovi. Bydleli v několika domech, které byly na dobré úrovni. Jedna z mých narátorek ve výpovědi zdůrazňuje sociální status své rodiny, a to popisem domů a majetku, který vlastnili. Může to být také jeden ze způsobů, jak se vymezuje vůči obecným představám o slovenských Romech coby vesnické chudíně:

---

⁷² Haišman, Romové v České republice, 1999, s. 155.

⁷³ Josef Sivák *1933 – rozhovor ze dne 9. 5. 2015

„Tam na Slovensku, tam jsme bydleli jenom my, moje rodina. Po tátovo straně. Tam jsme měli i krávu i koně, zahradu. I tátovo sourozenci tam byli. Oni ty baráky potom prodali, takový s podlahou a verandou.“⁷⁴

Dle výpovědí navštívených pamětníků rodina Sivákových patřila do skupiny společensky integrovaných slovenských Romů. Jejich otec byl kovář a také hudebník, jeho dospělí synové (bratři narátorů) byli podkováři⁷⁵, synové také poskytovali sedlákům další nekvalifikované služby. Ženy chodily uklízet a vařit v místních židovských domácnostech, o dalším poskytování služeb romských žen majoritnímu obyvatelstvu se moji narátoři nezmiňují, uvádí, že většina žen byla především v domácnosti, nebo chodily i s dětmi na sběr malin či jiných lesních plodů. Více informací o židovských obyvatelích jsem bohužel nezjistila, moji respondenti (*1933 – *1945), si vzhledem k jejich nízkému věku z předválečného období mnoho informací nepamatují. Dle výpovědí pamětníků měla jejich rodina s majoritním obyvatelstvem velmi dobré vztahy, což jeden z pamětníků ilustroval i tvrzením, že dokonce nebyl problém vzít si za ženu dívku z majoritní společnosti, ale nevím o žádném smíšeném páru z jeho generace V následující výpovědi pamětník popisuje život na Slovensku.

„My jsme ze Zlaté. Táta byl kovář, bráchové dělali cihly, kameny lámali, co mohli, to dělali. Gádže k nám přišli, řekli, co chtěli, co za to a tak. Dělali i základy na stavby. Nás bylo deset dětí, šest kluků a čtyři holky. Dostával i nějaký peníze, ale jídlo spíš gádže dávali. Můj táta byl čestnej, pracovitej a oni ho měli rádi. U nás v tom Zlatě byli gádže bohatý, tak nám dávali. A sestry, ty chodili po Židoch. Ony uměly vařit, uklízet a Židi, ti nebudou jíst jen tak něco, ti jenom to dobrý. A potom je táta naučil hrát. Všechny bratry, a už chodili i hrát. A to hráli za peníze, pak přišli domů a táta už pak rozděloval u stolu kolik komu.“⁷⁶

Popis života Romů ve Zlatém velmi dobře odpovídá tomu, jak popisovala na obecné úrovni integrované slovenské Romy M. Hübschmannová: „Romové měli v předválečném období svoje specifické místo ve slovenské společnosti. Obstarávali veškeré hudebnické služby na vesnici i v městských vinárnách a kavárnách, fungovali jako kováři a podkováři,

---

⁷⁴ Margita Bílá *1945 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

⁷⁵ Podkovářství je řemeslo úzce související s kovářstvím, které se zabývá výrobou a připevněním podkov ke kopytům a paznehtům zvířat. <https://cs.wikipedia.org/>

⁷⁶ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

zásobovali slovenské sedláky košíkářskými výrobky, vyráběli nepálené cihly tzv. valky⁷⁷, které v té době byly převažujícím stavebním materiálem. Kromě těchto kvalifikovaných služeb a řemesel ovšem plnili i bezpočet služeb nekvalifikovaných - komunálních: vykonávali cestářské práce, pracovali jako nádeníci, jako sezónní dělníci na polích, vypomáhali sedlákům v domácnostech a podobně. Byli společensky integrováni.“⁷⁸

4.1.2. Rodina Bílých

Bílí pochází z obce Kružľov, okres Bardějov, která se nachází v severovýchodní části Slovenska, na území zvaném Horný Šariš. Obec Kružľov se nachází 12km od obce Zlaté, odkud pochází rodina Sivákových. Postavení a míru integrace romského obyvatelstva v Kružľově dle výpovědí pamětníků ovlivnilo rusínské obyvatelstvo a způsob obživy. V roce 1903 byla totiž v Kružľovské Huti byla vybudována moderní sklárna⁷⁹, kde pracovali i místní Romové, a díky tomu měli i pravidelný finanční příjem. Podle výpovědí pamětníků se dokonce někteří z nich stali ve sklárně mistry, kteří foukali sklo. Obec Kružľov a její romské obyvatelstvo popisuje ve své výpovědi nejstarší narátor z rodiny Sivákových. Ve výpovědi zdůrazňuje právě ekonomický status Romů žijících v obci Kružľov a jejich pravidelný peněžní příjem.

„Oni byli z Kružľova ... tam, jak se říká, ta Kružľovská Huta. Tam byla i ta sklárna. A ty lidi tam, to byli Rusňáci, to byli vynikající lidi, no. Tam jsem byl, tam bydlel tvůj děda⁸⁰ rok jsem tam žil [jedná se o konec války a těsně poválečné období]. No to oni (tamní Romové) byli bohatý, oni dělali v sklárně. Oni brali peníze. U nich byli skláři a kováři. Foukali sklo, byli mistři ve foukání skla.“⁸¹

Rodina Bílých bydlela odděleně od majoritní společnosti v romské osadě, kde bydlelo více romských rodin. Více informací jsem bohužel od svých narátorů o romském obyvatelstvu v obci Zlaté nezískala. Podle výpovědi se jednalo o typické obydlí usedlých

---

⁷⁷ Valka – nepálená cihla, vyrábí se z jílu promíšeného s plevami, dobře prohnětená a vytvarovaná hmota se suší na slunci. Dříve nejčastější stavebnina na slovenských vesnicích. Horváthová, Cigáni na Slovensku, s. 85.

⁷⁸ Horváthová, Cigáni na Slovensku, s. 85 – 86.

⁷⁹ Kružľovská Huta je osada obce Kružľov na Slovensku v okrese Bardejov. Začátkem 20. století tu byla postavena sklárna, která s výjimkou let 1921 až 1924 fungovala až do roku 1950. <https://cs.wikipedia.org>

⁸⁰ Pamětník hovoří k přítomnému Fratišku Sivákovi *1972. Zároveň se jedná o pamětníkova bratra Vojtěcha Siváka *1921.

⁸¹ Josef Sivák *1933 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

slovenských Romů, jak je popisuje E. Davidová: „V předválečném období [bydleli] převážně v zemnicích a podzemnicích, později spíše v jedno, či vícepokojových domcích zvaných koliba nebo také kher.“⁸² Takto popisuje romskou osadu v Kružľově pamětník z rodu Bílých. Uvádí, že jeho otec (zakladatel rodu Bílých) byl jedním z romských zaměstnanců sklárny v Kružľově pomocném provozu.

„Na Slovensku tam měli takový ty dřevěný chatrče, no takový ty, no takový ta osada. Táta dělal v sklárně, ale on dělal ty špalíky... no, jak se říká, na pile dělal táta [v předválečném období], na té sklárně tam.“⁸³

Z výpovědi mých narátorů o rodině z Kružľova vyplývá, že také oni byli jedni z integrovaných Romů na Slovensku, ale na rozdíl od většiny usedlých slovenských Romů měli zřejmě pravidelný finanční příjem, a to již v předválečném období.

4.1.3. Propojení rodu Bílých a Sivákových

Rod Bílých a Sivákových je propojen několika sňatky. První rodinné vztahy vznikly ještě před druhou světovou válkou, kdy si nejstarší syn rodu Sivákových (můj praděda), vzal nejstarší dceru z rodu Bílých (moje prababička). Poté vznikly další dva sňatky.

„My jsme brali ženy jen z Kružľova. No všichni bráchové máme odtamtud ženy...všicky. A to bylo taky pomalu z jedné rodiny.“⁸⁴

Dle výpovědí pamětníků tyto sňatky také ovlivnilo zejména subjektivně vnímané dobré postavení obou rodin mezi okolním romským obyvatelstvem.

„No to bylo tak, co já znám ze Slovenska, tak to u nás byli nejlepší Cigáni..., to od nás a z Kružľova a to se brali.“⁸⁵

Někteří narátoři se domnívají, že právě dobrá ekonomická úroveň Bílých mohla být důvodem, proč o propojení obou rodin stáli Sivákoví.

---

⁸² Horváthová, Cigáni na Slovensku, 1964, s. 244.

⁸³ Josef Bílý. *1939 - rozhovor ze dne 9. 5. 2015

⁸⁴ Josef Sivák *1933 - rozhovor ze dne 9. 5. 2015

⁸⁵ Josef Sivák *1933 - rozhovor ze dne 9. 5. 2015

„No to oni měli peníze. Sivákovci věděli, co dělaj (smích). U báby [nejstarší dcera Bílých] pracovali a brali za to peníze a byli jenom čtyři děti, ale u dědy (nejstarší syn Sivákových) jich bylo deset.“⁸⁶

Znaky stratifikace mezi romským obyvatelstvem si obě rodiny, zachovávali i během své migrace. Oba rody se během migrace vyčleňovali od romských rodů z regionu, ale i od dalších rodů, se kterými se setkali během migrace. Obě rodiny se považují za „lepší Roma“. O tradiční stratifikaci v romském společenství se zmiňuje mnoho autorů, kteří se zabývají tradičním životem usedlých slovenských Romů.⁸⁷

4.2. Přestupní stanice před usazením „Praha“, „Plzeň“

4.2.1. První cesta - „Praha“

Druhá světová válka zasáhla obě rodiny. Rodina Sivákových se v předválečném období užívala díky službám, které vykonávali pro sedláky z jejich okolí, a také hudebnictvím. Dle slov pamětníků na tom bylo v poválečném období špatně i majoritní obyvatelstvo obce, z tohoto důvodu nadále služby Romů v těsně poválečném období nevyužívali. Členové rodiny Bílých byli v předválečném období zaměstnanci Kružľovské sklárny. Zakladatel rodu Bílých a také jeho bratři pracovali ve sklárně až do začátku druhé světové války, během druhé světové války byli deportováni do pracovních táborů. Od pamětníků se mi nepodařilo zjistit proč jejich otec po válce nezačal opět pracovat pro sklárnu v jejich obci, přestože sklárna fungovala bez přestávky až do roku 1950 (www.kruzlov.sk). Během druhé světové války byli dle výpovědí pamětníků, všichni muži z obou rodin v pracovních táborech. Narátoři si bohužel nepamatují bližší informace o deportaci či pobytu těchto mužů v táborech. Domů se vraceli až na konci války a většina z nich v hrozném stavu. Jedna z mladých rodin během války, také přišla o své dvě jediné děti, tato událost musela být velkým traumatem, jelikož o této ztrátě mají povědomí i mladší členové naší rodiny. Bližší informace k válečnému období z výpovědí pamětníků nemám. Pro nastínění poválečné situace cituji jednu z výpovědí:

„Potom jak Němci odešli, jako konec války, to už bylo v 1945, na sklonku, tak. Tak to nebylo nic, ani jídlo. Na pole, co zůstaly brambory, ty shnilý, tak to jsme sbírali a

---

⁸⁶ František Sivák *1973 v rozhovoru s Josefem Sivákem *1933 ze dne 11. 5. 2015

⁸⁷ Hübschmannová, Romové v České Republice, 1999, s. 122-123, Horváthová, Cigáni na Slovensku, 1964, s. 287.

mačkali, to bylo černý jak tady to, a i žížaly byly v tom a to jsme jedly jako děti, nahatý jsme byly. A jak přišel táta, tak byly ty celty, viš, jak měli ty vojáci, tak nám šil z toho na nohy bačkory. A kolikrát spadlo a neměli jsme nic. I v zimě jsme chodili bosí. To ty bráchové chodili na dřevo a bosí, celou noc topili. To jedna peřina nebyla, z tý slámy udělali takový pod hlavy. A táta musel celou noc topit, my jako děti malý jsme spali na peci. Taková bída byla, že se to nedá ani říct, mě se chce z toho brečet [pláče]. . “⁸⁸

Hlavním důvodem k migraci ze strany Romů byla jejich neúnosná hmotná situace, do značné míry zaviněná válkou. Osídlování českého pohraničí a obnova válkou narušeného hospodářského života nabízela romské populaci řešení řady problémů. Dostali trvalou práci a peněžní mzdu. Pro rodinu Bílých peněžní mzda nebyla nic nového, ale v poválečném období se také dostali do hmotné nouze. Pamětník z rodiny Bílých ve své výpovědi zdůrazňuje, že když se jeho otec (živitel rodiny) vrátil po válce z pracovního tábora, neměli nic, a proto se rozhodli odjet do Čech.

„Táta byl za války zajatej, ale pak se vrátil. Nevím kde, jak...ale vrátil se na konci války. Ale tam nebylo nic na Slovensku. Tak jeli sem do Čech.“⁸⁹

A proč jste odjeli do Čech, jak jste věděli, že tam bude práce?

„To se prostě hledala práce, nastoupilo se na vlak a jelo se. První odjel brácha, ten jel do Prahy⁹⁰, nebo někam, teď nevím. Někde prostě do Čech. Tam byl tak měsíc nebo tak. Doma byla bída, jídlo už bylo. Ale oblečení a tak nebylo. Boty, oblečení. Takže, donesl plno oblečení. Boty, kalhoty, no oblečení prostě. Táta byl úplně... no úplně ho líbal. Jsme byli všichni rádi, že to donesl. No potom, po válce.“⁹¹

Ani další pamětníci nevěděli, jak se o práci v českých zemích rodina dozvěděla. V některých zpracovaných případových studiích⁹² se pamětníci zmiňují, že se v jejich obcích objevovaly výzvy v novinách a rozhlase, které informovaly o možnostech práce a ubytování v „Čechách“. Pamětníci naší rodiny se o ničem takovém nezmiňují. Je možné, že si tento fakt nepamatují. Jedna z možností je, že se „první průzkumník“ dozvěděl o možnostech práce či obstarání základních potřeb pro rodiny při výše zmiňované cestě vlakem za prací. Nebo se o možnostech práce a živobytí v českých zemích dozvěděli od jiných Romů z blízkého okolí.

---

⁸⁸ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

⁸⁹ Josef Bílý *1939 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

⁹⁰ Všichni respondenti i další členové rodiny mi potvrdili, že nejstarší syn rodiny Sivákových odjel do Prahy.

⁹¹ Josef Sivák *1933 – rozhovor ze dne 9. 5. 2015

⁹² Šebová, Úsídlování Romů v Rokycanech, 2006, Cichý, Historie rodů Cichých a Banomových, 2003.

Případové studie (B.Šebová, M.Cichý)⁹³ při popisu počátku poválečné migrace do českých zemí používají idiom „phurdiŕe o Čechi“ – „otevřely se Čechy“. Na tento emický termín pro situaci, která poválečnou migraci umožnila, upozornila M. Hübschmannová, která jej také zavedla do literatury. Moji narátoři se však tento idiom nepoužívají. Příčinou této absence také může být to, že rozhovory jsem vedla v češtině, nebo to také mohl být výraz spíše dospělé generace migrantů v dané době, nikoli dětí, mých narátorů, kteří jsou již v dnešní době s českými zeměmi srostlí. Blíže jsem s respondenty tento termín neřešila.

Jak ukazují i další případové studie, byla Praha pro určité regionální skupiny Romů prvním cílem jejich poválečné migrace.⁹⁴ Někteří se v Praze usadili natrvalo, jiní se později přestěhovali do jiných měst. Z výpovědí mých narátorů vyplývá, že oni se do Prahy stěhovali postupně, nejdříve vyslali jednoho „průzkumníka“, ten zajistil základní potřeby pro ostatní a poté migrovala celá rodina. O tomto přesunu a situaci v Praze vypráví jedna z pamětnic:

„Hned po válce, to jsme živořili, až potom jeho děda⁹⁵ šel do Prahy. Tam bylo rozbombardováno, tak tam práci našel [šlo o práci na „bůračkách“]. Pak nám dovezl nějaký hadry, no oblečení nám dovezl. A to posílali balíky Američani, to říkali „unra“⁹⁶, tak to nejhorší Romům dávali a to lepší sebe brali. Potom táta [první odešel nejstarší bratr narátorky, poté se vrátil a odešla celá rodina] šel do ty Prahy a to pak šli i ostatní Romové tam. Tam chodily ženy žebrat, to, co zůstalo po Němcích, to jim gádže dávali. A většinou ryby slaný jedli. A jenom ve sklepě bydleli, takových dvacet rodin jsme tam byli, tam byla i jako voda. My, jako děti, já a Emil, jsme se naučily česky, tak děcko se naučí rychle, mně bylo čtyři roky, Emilovi bylo šest [šlo by tedy o rok 1945]. Tak nepoznali, že jsme Romové, my jsme se naučili rychle. Tak tam byla taková pekárna, to bylo jako jejich, těch gádžů. Tam mě poslala jeho babička⁹⁷, tak

---

⁹³ Šebová, Usídlování Romů v Rokycanech, 2006, s. 16, Cichý, historie rodu Cichých a Banomových, 2003, s. 56.

⁹⁴ Šlo o Romy z následujících obcí: Vrbov (Prešovský kraj) - Houdek, Romové ve Stříbře, 2008, s. 33, Šarišské Sokolovce (okres Sabinov) - Šebová, Osídlování Romů v Rokycanech, 2006, s. 28; viz také článek Hudousková, Ort, Sadílková, Romové v Praze, 20015.

⁹⁵ Pamětník hovoří o vztahu přítomného Františka Siváka *1973 k Vojtěchu Sivákovi *1921.

⁹⁶ Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu (anglicky: United Nations Relief and Rehabilitation Administration, zkráceně UNRRA) byla mezinárodní organizace založená v roce 1943 na základě Washingtonské dohody. Jejím účelem bylo „plánovat, koordinovat, spravovat nebo zajišťovat pomoc obětem druhé světové války ve všech oblastech pod kontrolou Organizace spojených národů prostřednictvím poskytování potravin, paliva, oblečení, přístřeší, základních potřeb a dalších nezbytných služeb. www.wikipedia.org

⁹⁷ Narátorka hovoří o vztahu přítomného Františka Siváka *1973 k Žofii Sivákové (rozené Bílé) *1923.

*jsem donesla koláče, housky, chleba. Zas mě poslala, že mi dají, že jsem jak rak'ori*⁹⁸.
Asi třikrát jsem přinesla.“⁹⁹

Z výpovědi můžeme konstatovat, že v Praze muži pracovali na obnově města. Většinou se jednalo dle výpovědí o „bůračky“, likvidování zbytků budov po bombardování. Ženy a především děti většinou chodily žebrot a dle výpovědí bylo majoritní obyvatelstvo štedré, a žebrota byla pro tuto rodinu poválečných romských migrantů, jedním ze zdrojů obživy. To pro mé pamětníky byla nová zkušenost, žebrotu začali pro svou obživu využívat teprve za druhé světové války. V předválečném období se užívali svým řemeslem a poskytováním služeb. Narátoři byli především překvapeni tím, jak bylo majoritní obyvatelstvo štedré, žebrotu pokládali za nouzové řešení nedostatku prostředků. Jak uvádí N. Pavelčíková, po přílivu velkého počtu nových dělníků (jedná se o Romy, kteří přicházeli v důsledku aktivit náborářů, ale také Romů, kteří přijížděli samovolně včetně rodiny Sivákových a Bílých) nastal v mnoha obcích problém s ubytováním. Mnozí z nich žili v nevyhovujících podmínkách (sklepy, staveniště, provizorní bydlení atd.).¹⁰⁰ Netýkalo se to však všech Romů, jak uvádí H. Sadílková, některým z nich pomohly úřady či zaměstnavatelé.¹⁰¹

Narátoři také uvádí, že se v Praze v době, kdy zde začali žít, tedy přibližně v roce 1945, vyskytovaly kočovné skupiny olašských Romů a že některé z nich poslaly úřady domů. Vystěhování těchto Romů mohlo proběhnout na základě dosud platného zákona č. 117/1927 Sb. O potulných cikánech.

Tam byli i nějaký olašský Cigáni v tý Praze, bordel dělali, o nich věděli, že jsou Romové. Tak je potom zavřeli v tý base, jak je tam. A šikovali ich domů.“¹⁰²

V této výpovědi můžeme opět vysledovat určité vymezování se od jiných skupin Romů. Pamětníci, které jsem navštívila, se prezentují jako „lepší Roma“. Uvádějí, že se výrazně odlišovali svým životním stylem a životní úrovní, která byla příslušnými institucemi akceptována. Jako protipříklad jim pak slouží události týkající se například deportace zmíněných kočovných skupin olašských Romů na Slovensko.

---

⁹⁸ raklo/rak'li – v romštině označení dítěte jiného než romského původu.

⁹⁹ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

¹⁰⁰ Pavelčíková, Romové v českých zemích, 2004, s. 25.

¹⁰¹ Hudousková, Ort, Sadílková, Romové v Praze, 20015.

¹⁰² Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

Nina Pavelčíková ve své monografii uvádí, že zejména z větších měst přicházely alarmující zprávy o životních podmínkách desítek rodin romských dělníků.

„Uprostřed hromad cihel, dřeva a odpadků si na blátivých a prašných prostorách bouraček hrály velmi spoře oblečené či dokonce nahé romské děti, ženy vařily na otevřeném ohni nebo improvizovaném sporáku, jinde se objevily typické vozy či maringotky. Nikdo se nestaral o bezpečnost, základní sociální a zdravotnické zajištění rodin či o docházku dětí do školy. Sami romští pracovníci zřejmě vnímali své postavení jako docela snesitelné, neboť byli zvyklí na ještě horší podmínky.“¹⁰³

Tento popis se však nemohl týkat všech Romů. Mnou navštívení pamětníci například uvádí, že jeden z důvodů, proč do Prahy odjel nejdříve jeden „průzkumník“, bylo také to, že neměli oblečení a někteří z nich byli i ve špatném zdravotním stavu. „Průzkumník“ se vydal obstarat základní potřeby včetně oblečení a zjistit, jaké jsou možnosti pro zajištění rodiny. Nejdříve chtěli vyřešit svůj stav naprosté bída a teprve poté se mohli, dle slov pamětníků, přesunout do Prahy.

Také postoj k poskytovanému ubytování nebyl u mých pamětníků takový, jak se o něm zmiňuje N. Pavelčíková (viz výše). Rodina Sivákových a Bílých považovala své počáteční postavení a ubytování v Praze za zcela nevyhovující. Rodiny navštívených narátorů sice neobnovily svůj způsob obživy na Slovensku (rodina Bílých ve sklárně Kružl'ov, Sivákovi tradiční řemesla, hudebnictví), ale měli na Slovensku své domy, které byly - v případě Sivákových - dle pamětníků na velmi dobré úrovni. Vyplývá to i z jejich výpovědí, kde uvádějí, že několik lidí projevilo zájem o koupi jejich domu.¹⁰⁴ Je možné, že některé rodiny mohly být spokojené s tím, jaké životní podmínky si byli schopní zajistit v těsně poválečné Praze, také proto, že mnozí z nich přišli ve válečném období o střechu nad hlavou a byli nuceni válku přežít ve velmi provizorních podmínkách. Jak jsem již uvedla výše, na Slovensku v letech 1941 – 1943 probíhaly odsuny Romů na místa vzdálené od jednotlivých obcí i veřejných cest.¹⁰⁵ Narátorů ze Zlaté a z Kružl'ova, na jejichž rodinnou historii se soustřeďuji já, se tyto přesuny netýkaly. Tudiž byli zvyklí po celou dobu války na určitý standard bydlení, byť i je válečné události citelně zasáhly. Nespokojenost s podmínkami, které jim nabízela Praha, a to se týkalo hlavně ubytování, byla také důvodem, proč se postupně celá mnou sledovaná rodina přesunula do Plzně. Pobyť v Praze dle výpovědí

---

¹⁰³ Pavelčíková, Romové v Českých zemích, 2004, s. 26.

¹⁰⁴ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 10. 5. 2015, Josef Sivák *1933 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

¹⁰⁵ O tomto nuceném vysídlení a likvidaci původních domů (v některých případech na velmi dobré úrovni) se zmiňují ve svých pracích například M. Cichý a B. Šebová. Šebová, Usídlování Romů v Rokycanech, 2006, s. 16, Cichý, Historie rodů Cichých a Banomových, 2003, s. 89.

narátorů netrval dlouho, zůstali zde pouze pár měsíců, od léta 1945 až do počátku roku 1946. Z výpovědí narátorů jsem informace o plánování návratu na Slovensko nezaznamenala. Ale dle vyhodnocení jejich počínání během migrace, kdy své vydělané peníze/získaný materiál z „bůraček“ investovali „doma“, do svých domů na Slovensku, domnívám se, že z počátku se jednalo o pouhé vyřešení nepříznivé situace, do které se dostali v poválečném období. Ale jejich postoj se změnil, neboť jejich existence v Čechách byla vzhledem k rychlému zajištění finančního příjmu úspěšná a pro mladé romské páry i perspektivní.

4.2.2. Mezistanice „Plzeň“

Pro přesun do Plzně uplatnily rodiny, jejichž osudy sleduji, stejnou strategii jako při přesunu do Prahy: jako první „průzkumník“ se do Plzně vydal zakladatel rodu Sivákových¹⁰⁶ (Vojtěch Sivák *1886), který si našel zaměstnání ve „Škodovce“. Změnou oproti původní strategii bylo, že na místo nejstaršího syna rodu Sivákových (Vojtěch Sivák *1921), odešel první otec (zakladatel rodu Sivákových). Od pamětníků se mi nepodařilo zjistit, jak se mu podařilo zaměstnání v závodech Škoda¹⁰⁷ získat. Nejdříve se jednalo o práci na znovuoobnovení závodu po válečném bombardování, ale později o práci přímo v automobilce. Dle informací, které jsem našla na internetových stránkách společnosti Škoda¹⁰⁸, byla velká část závodu v dubnu 1945 zničena (prakticky 70% areálu), ve velmi krátkém čase se však podařilo výrobu znovu obnovit. V roce 1945 byl podnik zestátněn. Hlavním zaměřením bylo strojírenství, průmyslová výstavba, hromadná doprava a energetika. Vzhledem k těmto faktům vzniklo v Plzni mnoho pracovních míst, tudíž i příležitost pro rodinné příslušníky mých pamětníků. O tomto přesunu a o prostředí, které je v Plzni čekalo, vypráví jeden z pamětníků:

„Pak jsme šli do Plzně. První jsme šli my, pak bráchové [nejdříve odešel výše zmíněný Vojtěch Sivák *1886, , za ním jeho nukleární rodina a poté jeho starší děti se svými nukleárními rodinami, popřípadě se jednalo o mladé bezdětné páry], no tak už jsme se měli trochu líp. A my jako děti jsme chodili žebrot...oni tenkrát nevěděli, neznali, jakože Cigáni. Takže já, Emil, žebřali jsme, přinesli jsme si. My jsme přinesli maso, salámy, byla tam moc hodná paní, ta nám dávala. Tam už bylo líp. Pak tam přišli všichni. My jsme tam zažili, že žili tam Američani a Rusáci. Tam se už oni

---

¹⁰⁶ Zakladatel rodu Sivákových žijících v Karlových Varech.

¹⁰⁷ V poválečném období se jmenovala Škodovy závody

¹⁰⁸ Škoda [online]. Plzeň: O společnosti - historie, © ŠKODA TRANSPORT a.s.. Poslední změna 19. 6. 2016 15:52 [cit. 19. 6. 2016]. Dostupné z: <http://www.skoda.cz/>

[místní obyvatelé] bavili o Karlových Varech a o tom, jak to chtěli Američani, protože tady bylo ten sajrajt, co dělají...atomový bomby.¹⁰⁹ A jak to naši slyšeli, tak chtěli pryč. A táta říkal, nebojte se, nic nebude. A tak těsně na Vánoce kolem toho 19. prosince [pravděpodobně 1946] jsme jeli domů na Slovensko. To už měli peníze. Nějaký peníze byly. Tak jsme přišli na Slovensko. To bylo po 1945, tam[v Plzni] jsme byli tak sedm měsíců. Pak už se tam vrátili jenom bráchové, táta už ne¹¹⁰ „¹¹¹

Většina migrujících Romů stále pokládala za svůj domov Slovensko a také se tam mnoho z nich vracelo. Návrat na Slovensko u mé rodiny ovlivnily dva hlavní faktory. U Bílých to byl fakt, že obec Kružlov neopustili všichni jejich příbuzní a že byla stále v provozu sklárna Kružlov, kde místní Romové pracovali. V případě Sivákových to byly jejich domy, které ve Zlatém stále měli, a také možnost dále se živit muzikantstvím. Ale i přesto se někteří po návratu domů na Slovensko rozhodli vrátit zpět do Čech. Pokud se nevrátila celá rodina, vrátili se někteří z nich, většinou mladší generace, jejíž členové si byli vědomi lepších podmínek, které jim pro život nabízely české země. V případě rodiny Sivákových a Bílých se do Plzně vrátili pouze členové II. generace, „domů“ na Slovensko se pak vraceli pouze na dovolenou, na velké svátky, nebo proto, že zde měli domluvené hraní. Pobyt v Čechách ještě stále nepovažovali za definitivní přesídlení.

„No tady se vydělaly peníze ne, jak se říká. A jelo se na dovolenou, i na Vánoce. Každý k rodičům. Oni šli domů. No a někdy jsem byl [doma] i dva měsíce. To jsme chodili hrát, vydělat peníze (smích) a tak, tak, že jsem měl na vlak. To se pilo, bavilo.“¹¹²

I z této výpovědi a také z dalších rozhovorů s pamětníky je zřejmé, že i když se členové II. generace po prvním návratu na Slovensko opět vrátili do Plzně, stále se rádi vraceli „domů“ na Slovensko, a na tyto momenty rádi vzpomínají.

Ani Plzeň nebyla v případě sledovaného rodu městem, kam se přestěhovali nastálo. O životu v Plzni se mi bohužel nepodařilo zjistit bližší informace. Většina narátorů byla v Plzni krátkou dobu, protože se – jako děti a členové II. generace, vrátili domů na Slovensko se svými rodiči (členové I. generace). Dle údajů, které se mi podařilo zjistit z literatury a dalších

---

¹⁰⁹ K tomuto tvrzení jsem nenašla, žádné oficiální doklady.

¹¹⁰ Po Vánocích se z Plzně vrátili pouze starší sourozenci narátorky, její otec/zakladatel rodu se svou nukleární rodinou zůstal na Slovensku. V následujících letech se ale do Čech, ale ne do Plzně vrátili a usadili se zde i s mladšími členy rodu.

¹¹¹ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

¹¹² Josef Bílý *1933 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

případových studií, byl okres Plzeň cílem (mezistanicí, či místem usazení) i pro jiné slovenské Romy. N. Pavelčíková ve své monografii uvádí, že příliv slovenských Romů mimo jiné, zaznamenaly např. okresy Most, Kladno, Plzeň, v pohraničí Ústí nad Labem a Cheb. Do těchto oblastí Romové přicházeli už v těsně poválečném období. Mimo jiné také uvádí, že na některých místech včetně Plzně vzhledem k nedostatku kvalitního ubytování, vznikaly „romské ubytovny“, kde bylo soustředěno mnoho romských rodin.¹¹³ To, že v Plzni žili a také „ve Škodovce“ pracovali i další Romové, potvrzuje i případová studie B. Šebové, která uvádí, že Plzeň byla jednou z „přestupních stanic“ také pro některé romské rodiny, které se posléze usadily v Rokycanech (v případové studii není uvedeno, odkud tato rodina ze Slovenska pocházela)¹¹⁴. Tato situace mohla ovlivnit rozhodování rodin mých narátorů, především rodiny Sivákových, kteří byli zvyklí na život v úzkém kruhu rodiny, a v Plzni museli evidentně žít v blízkosti „cizích“ Romů. Zmíněná uzavřenost mnou sledované rodiny se promítá i do dalšího jednání a rozhodování o dalším stěhování po českých zemích. Na tento fenomén vyčleňování se a určité uzavřenosti budu upozorňovat i v dalších částech svého textu.

4.3. Proces usazování se nastálo - cesta do Karlových Varů

Pro Karlovarský kraj znamenal konec 2. světové války, rozhodující přelom v rozvoji kraje. Koncem roku 1945 vypuknul tzv. „divoký odsun“ německého obyvatelstva. V roce 1946 bylo zahájeno státem organizované vysídlování německého obyvatelstva mimo území Československé republiky. Celkem bylo odsunuto kolem 80% původního obyvatelstva německého původu¹¹⁵, zkonfiskován jejich majetek a zahájeno osídlování pohraničí obyvateli z českého vnitrozemí i obyvateli českého původu z jiných států. K. Houf který vytvořil internetovou stránku, která popisuje poválečnou situaci a především rok 1945 – 1946 v Karlových Varech, uvádí, že v kraji nastal masivní pohyb různých skupin obyvatelstva, všude byly opuštěné domy (i s vybavením) a málo policistů a ochránců pořádku.¹¹⁶

---

¹¹³ Pavelčíková, Romové v Českých zemích, 2004, s. 26.

¹¹⁴ Šebová, Usídlování Romů v Rokycanech, 2006, s. 51.

¹¹⁵ Poslední odsun Němců z tohoto kraje byl realizován v říjnu 1946, celkem bylo „odsunuto“ z karlovarského kraje 8000 Němců. – Houf, Kristia. Poválečný odsun Německého obyvatelstva [online]. Karlovy Vary: Karlovy Vary 1945, © 2005. Poslední změna 24.09.2007 14:44 [cit. 23.6.2016]. Dostupné z: <http://www.fofiffo.com/>

¹¹⁶ Houf, Karlovy Vary 1945 [online], 2005.

4.3.1. „Boží Dar“: práce na výstavbě silnic.

Nejstarší z pamětníků uvádí, že přesun z Plzně na Boží Dar (okr. Karlovy Vary) zapříčinil nedostatek pracovních příležitostí v Plzni. Z literatury a případových studií¹¹⁷ však vyplývá, že na Plzeňsku bylo pracovních příležitostí dostatek. Je tedy také možné, že v odchodu sledované rodiny z Plzně také hrála roli jejich snaha distancovat se od „cizích Romů“ a jejich jistá uzavřenost jako skupiny. Nevyhovoval jim způsob života v úzkém kontaktu s cizími romskými rodinami, se kterými museli, vzhledem k nedostatku kvalitního ubytování, bydlet v těsné blízkosti. Práci na stavbě silnic na Božím Daru dle slov jednoho z pamětníků někteří muži z rodiny získali díky pražské stavební firmě, která jim práci zprostředkovala. Bližší informace o tomto zprostředkovateli se mi bohužel nepodařilo zjistit. Do místa práce na Božím Daru, kde měli zajištěné ubytování, se nejdříve přesunuli členové II. generace, a to nejdříve muži (všichni starší sourozenci), ženy s dětmi se vrátily „domů“ na Slovensko. Muži pracovali na výstavbě silnice do Jáchymova. Poté se k II. generaci opět připojili jejich rodiče, členové I. generace, Nejdříve opět přijížděli muži (dle pamětníků na Boží dar celkem odjelo 5 mužů. Zakladatelé rodů Vojtěch Sivák * 1886 a Josef Bílý *1901 a členové II. generace, jejich nejstarší synové Vojtěch Sivák *1921 a Štefan Sivák *1926, a nejstarší syn rodu Bílých Julius Bílý *1925). Poté se vraceli domů na Slovensko pro své ženy s dětmi. Na Boží Dar se tedy zase dostali všichni ti, kteří původně postupně odjeli do Prahy.

Ubytování na Božím Daru, kde bydlela pouze rodina Sivákových a Bílých, první kontakty s majoritním obyvatelstvem a vlastní pomoc s vybavením domácností svých rodičů a starších sourozenců popisuje jedna z pamětnic takto:

„Tak my už jsme byli doma [Zlaté] a pak brácha šel z tý Plzně do toho...no, na Boží Dar. No tak tam potom dělali. Jenom takový posteje tam byly, jak kdysi měli vojáci, doma nechali věci¹¹⁸, a tam přinesli takový... a ty deky, jak na koně. Tak já jsem obstarala nábytek, peřiny, všechno. Já jsem šla mezi holky, mezi rakľorami. To byly Němky“, tak jsem řekla, že maminku nemám [pousmála se], že jsem u tety, tak mi všechno dali, lžíce, no prostě všechno to jsem přinesla, aby měli.“¹¹⁹

Ve výpovědi se opět zmiňuje nevyhovující ubytování, podrobnější informace o pobytu zkoumaných rodin na Božím daru jsem nezjistila. Narátorka v další části výpovědi také v souvislosti s úrovní poskytovaného ubytování v Čechách, opět zdůrazňovala dobrý

---

¹¹⁷ Pavelčíková, Romové v Českých zemích, 2004, Šebová, Usazování Romů v Rokycanech, 2006.

¹¹⁸ Rodina Sivákových stále měla ve Zlaté svůj dům i s vybavením.

¹¹⁹ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

sociálně-ekonomický status, který měli Sivákoví na Slovensku. A také to, že opět nikdo z majoritní společnosti nepoznal, že jsou Romové, dle pamětníků je nejspíš pokládali za Slováky. Členové rodu Sivákových během rozhovorů mnohokrát zdůrazňovali, že jsou světlí a tomuto vzhledu přičítají i určitý předpoklad lepšího postavení¹²⁰ ve společnosti Romů i Neromů. Dokonce se takto vyčleňují i od rodiny Bílých, u kterých je většina členů tmavší pleti.

Na Božím Daru rodiny strávili nějaký čas, jednalo se cca o jeden rok mezi roky 1947 - 1948. Na Slovensko během pobytu nejezdili, dle pamětníků muži na Božím Daru hodně pracovali. Po tuto dobu se všichni dospělí muži podíleli na výstavbě silnice, všechny ženy byly v domácnosti a staraly se o malé děti, které během pobytu na Božím Daru ještě nechodily do školy. Žebráním už se dále přizívat nemuseli – znamená to, že práce byla dostatečně finančně ohodnocená, takže z platu muže mohli vyžít. Nezmiňují se o žádných dalších Romech, kteří by žili či pracovali v jejich blízkosti. Dle slov pamětníků měli s okolním majoritním obyvatelstvem, které jim v začátcích pomohlo se na Božím Daru zabydlet (dali jim vybavení) dobré zkušenosti, ale o dalších kontaktech se narátory nezmiňují. Po dokončení výstavby dané silnice rodině obstaral další práci jejich tehdejší zaměstnavatel – šlo o práci pro město Karlovy Vary, muži z obou rodin se podíleli na jeho znovuoobnovování („bůračky“). Přesunem do Karlových Varů, které se staly pro rodinu Sivákových a Bílých finální migrační destinací, se budu zabývat v následující části práce.

4.3.2. Proces usazování v Karlových Varech

O přesunu a získání práce v Karlových Varech vypráví nejstarší z pamětníků:

„To byla pražská firma...no, nechtěli nás propustit a chtěli nám dát maringotky¹²¹ A že tam máme bejt i s děckama v zimě. Tak jsme to odmítli a na Čankovský [ulice v Karlových Varech], ted'ka tam jsou ty panely...paneláky. Pamatuješ, ty dlouhý baráky...tak tam byla dlouhá budova, dvůr, a tam bylo to popravistiště. Tam ty Němci popravovali¹²² ne...ještě tam byl i pozemní vůz¹²³ Tak tam jsme se nastěhovali, dali

---

¹²⁰ Většina slovenských Romů pokládala světlou pleť, za znak krásy, a také prostředek získání lepších příležitostí v majoritní společnosti. Hübschmannová, Šaj pes dovakeras, 2002, s. 117.

¹²¹ Dosavadní zaměstnavatel (pražská stavební firma), nabídla rodinám po skončení výstavby silnice prozatímní bydlení v maringotkách do doby, než se najde nová práce. Rodiny toto ubytování odmítly.

¹²² Jednalo se o bývalý vojenský objekt.

¹²³ Nevím co tím narátor myslel.

[národní výbor v Karlových Varech] *nás tam. No a potom nám hledali¹²⁴ práci. No, bydleli jsme tam asi dva tři měsíce. No, ale našli[bývalý zaměstnavatel] tu práci, tady ve Varech. To šli tady na výbor, ne, to byla práce od nich. A našli tu práci, bůračky, po válce, tak se bůralo, veškerý budovy, který byly rozsekány od bombardování. No, a my zůstali potom tady.* “¹²⁵

I v Karlových Varech tedy byli Romové z Kružľova a Zlatého v první chvíli ubytování dle výpovědi pamětníků přechodně, v nevyhovujících podmínkách. Následně ale všichni dostali vyhovující ubytování, dle slov pamětníků měla každá rodina svůj byt. Z výpovědi můžeme zjistit, že svůj nesouhlas s nevyhovujícím ubytováním rodiny projevily (odmítly bydlet v maringotkách). Opět se opakovala situace z Prahy: pocházeli z určitých poměrů, měli se kam vrátit, a proto žádali lepší bydlení, lepší zacházení. To poukazuje na jejich motivace v českých zemích na práci zůstat – neřešili nevyhovující situaci tak, že by odešli na Slovensko do svého, ale tlačili na pražskou firmu, aby jim poskytla lepší podmínky. Někteří příchozí Romové ze Slovenska, nabídky nevyhovujícího bydlení neodmítali, jelikož na Slovensku mnozí z nich měli ještě horší podmínky¹²⁶, nebo také zůstali úplně bez střechy nad hlavou. Rodina Sivákových a Bílých v průběhu migrace měla možnost své rodiny zajistit i doma na Slovensku, starší členové rodu (I. generace) obnovili v obou obcích Kružľov i Zlaté kovářské řemeslo a Sivákovi také udrželi muzikantskou činnost. Zakladatel rodu Sivákových, Vojtěch Sivák *1886, kovářské řemeslo obnovil také v Karlových Varech, kde pracoval jako kovář pro blíže neurčený podnik.

„Táta dělal kováře, když jsme se tenkrát vrátili z tý Plzně. A pak dělal kováře i tady, ve Varech, ve Dvorech [jedna z částí Karlových Varů], tam byla ta kovárna. Oni ho pak tady znali a gádže ho měli rádi. “¹²⁷

V Karlových Varech se muži opět vrátili k „bůračkám“, díky kterým získali stavební materiál na stavbu, rekonstrukci či vyplešení svých domů na Slovensku(dům na dobré úrovni vlastnil zakladatel rodu Vojtěch Sivák *1886, jeho starší děti, které měli své nukleární rodiny, nebo byli mladými rodinami bez dětí měli také své domy, ty však, nebyly na tak dobré

---

¹²⁴S národním výborem nejdříve komunikoval jejich bývalý zaměstnavatel, který jim domluvil novou práci práci pro město Karlovy Vary na tzv. „bůračkách“.

¹²⁵Josef Sivák *1933 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

¹²⁶Šebová, Usídlování Romů v Rokycanech, 2006, s. 18.

¹²⁷Josef Sovák *1933 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

úrovni).¹²⁸ Tento fakt poukazuje na to, že v této době ještě nebyli rozhodnuti pro úplné usazení v Karlových Varech, ale do určité míry s návratem na Slovensku počítali. Jak jsem již ukázala výše, z počátku svého života v českých zemích své vazby se Slovenskem tyto rodiny nepřerušily a celkem často se na Slovensko, „domů“, stále vraceli. V obci Zlaté zůstali bratři zakladatele rodu Vojtěcha Siváka *1886 a v obci Kružl'ov také sourozenci zakladatele rodu Josefa Bílého *1901. Stávalo se, že část příbuzných se na nějaký čas vrátila na Slovensko a část zůstala v Čechách. V případě Bílých a Siváků se dokonce udržely i velmi dobré vztahy s majoritním obyvatelstvem, a to v obou obcích, v Kružl'ově i ve Zlatém. Jak jsem uvedla výše, rodina Sivákových jezdila na Slovensko nadále i hrát, byli to velmi dobří muzikanti. Ve většině případů se jednalo o sezónní hraní, když nebyla práce v Čechách, ale i to se časem vytratilo, protože muži měli časem stálé zaměstnání a také začali provozovat muzikantkou činnost přímo v Karlových Varech.

Život v Karlových Varech se pokusím přiblížit několika úryvky z výpovědí narátorů. V každé z nich upozorním na faktory, které ovlivňovaly jejich proces rozhodování a následného usazení v této obci.

„A jak tam nebyla práce (na Božím Daru), tak přišli sem do Varů. Tady nebylo nic, tady bylo rozsekáno až u pošty. Takže tady baráky teprve stavěli. A oni, naši, jako rodiče, ty dobrý baráky burali. A mohli mít, i my jsme je doted' mohli mít, ty krásný domky po Němcech. Táta nechtěl a oni museli poslouchat tátu. On jim říkal: „A co kdyby oni mně sebrali můj barák?“ - no, myslel ten dřevěný, jak i gádže na Slovensku měli -, „to není naše, to je Němců.“ On uměl perfektně německy mluvit¹²⁹. Takže moji bráchové nevzali nic, nechali to tak. Tady ve Varech jsme od čtyřicátýhoosmýho roku, jsme zůstali tady.“¹³⁰

Pamětnice poukazuje na to, že v Karlových Varech se poprvé, co pobývali a pracovali v českých zemích, setkali s nabídkou nadstandardního bydlení (jednalo se o vilovou část města u tehdejší, ale také současné nemocnice v Karlových Varech). Přesto této nabídky nevyužili, pamětnice uvádí, že důvodem byla „poctivost“ jejího otce a jeho určitá empatie, ale také přispěl určitý strach z návratu Němců (v tomto postoji se výpovědi pamětníků rozchází: jedni tvrdí, že domy nechtěli, protože měli strach z návratu Němců, a druzí tvrdili,

---

¹²⁸ Dům na dobré úrovni měl do té doby pouze zakladatel rodu Sivákových, ostatní členové měli také domy, ale ty nebyly na tak dobré úrovni.

¹²⁹ Pamětníci se zmínili, že jejich otec a jeho bratr narukovali do armády v I. světové válce. Jejich otec uměl více jazyků (slovensky, romsky, maďarsky a také německy).

¹³⁰ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

že důvodem odmítnutí byl postoj a empatie vůči odsunutým Němcům zakladatele rodu Vojtěch Sivák *1886).

„To tvůj děda [děda Františka Siváka *1973, tj. nejstarší syn rodu Sivákových Vojtěch Sivák *1921] měl barák [na Slovensku, jednalo se o dům, který si zrekonstruoval v průběhu migrace], a jakej. To vždycky jsme přišli domů na dovolenou, na dva tři měsíce, ne. A to k nám chodili gádžové, rakle. Plno kořalky nosili, no, a hráli jsme, tancovali, přišly holky z vesnice. A hráli jsme já, bráchové... Já, Bela a Štefan. No a pohoda byla, krásný život byl tenkrát. A to nebylo furt stejný, jednou tak, podruhé tak.“¹³¹

Pamětník naznačuje, že jejich situace v prvních letech pobytu v Karlových Varech nebyla stabilní cca., dle pamětníků se sezóně, když neměli pravidelný příjem, vraceli zpět na Slovensko 1947 – 1949. Z výpovědi také vyplývá, že v obci Zlaté si rodina Bílých udržela dobré vztahy s majoritním obyvatelstvem. Také lze konstatovat, že rodina Sivákových měla v obci Zlaté své muzikantské místo a rádi na tyto chvíle vzpomínají. Muzikantství je jedním z faktorů, který vázal rodinu Sivákových k domovu na Slovensku.

„Ale jeho děda [děda Františka Siváka *1973, nejstarší syn rodu Sivákových Vojtěch Sivák *1921] si udělal barák, ale na Slovensku. Odsud si dovezl tašky a tak, měl i verandu, ale pak jsme tady chtěli zůstat, tak ho prodal. To tenkrát vykupovali, tak prodal. A táta [zakladatel rodu Sivákových Vojtěch Sivák *1886, tzn. otec Vojtěch Sivák *1921] nic neprodal, dal to bráchovi. Táta, ten tady pak dělal kovařinu, on byl kovář....no tam dole, ve Dvorech [část Karlových Varů]. To oni ho měli gádže rádi. A pak už lepší a lepší bylo.“¹³²

Díky práci na buračkách rodiny získaly stavební materiál, který dle svých výpovědí posílali vlakem na Slovensko¹³³, na stavbu či rekonstrukci svých domů jak ve Zlatém, tak v Kruželově. Toto období (druhá polovina 40. let) je zároveň obdobím rozhodování a hodnocení možností, které jednotlivým rodinám život na Slovensku nebo v českých zemích přináší. Pamětník dále uvádí (viz následující citace), že v obci Zlaté žili a nadále zůstali žít i někteří členové rodiny Sivákových, kteří se do Čech neodešli vůbec (jednalo se o bratry zakladatele

---

¹³¹ Josef Sivák *1933 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

¹³² Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

¹³³ Bližší informace k zasílání materiálů na Slovensko se mi nepodařilo zjistit.

rodu Sivákových a jejich nukleární rodiny). V obci Kružl'ov byla stejná situace: sourozenci zakladatele rodu Bílých také na Slovensku a migrace do českých zemí se vůbec neúčastnili. V obci Zlaté obnovili svá řemesla a také sezóně vypomáhali sedlákům na polích. Po návratu zakladatele rodu Sivákových (Vojtěch Sivák *1886), který se z Plzně kolem roku 1946 na čas vrátil i s nejmladšími dětmi „domů na Slovensko“, obnovili i muzikantkou činnost. V obci Kružl'ov se opět obnovila práce ve sklárnách.

„No to bylo tak, přes zimu jsme byli doma, jak byly peníze. Jak přišel březen, zas do Čech. A to bylo furt. A najednou jsme se vzali, jako my, děti [nejstarší děti obou rodů i se svými rodinami], utekli a jsme řekli dost. Tak jsme se sebrali a pak jsme tady zůstali. No, ale tety a strejdové, ty zůstali doma...ale teď už je to všechno pryč.“¹³⁴

Dle výpovědí pamětníků tak definitivní usazení v Karlových Varech volili mladší členové tohoto rodu (II. generace). Dle jejich výpovědí se chtěli usadit a pracovat na zajištění svých rodin, což pro ně nebylo možné při neustálém cestování mezi oběma zeměmi. V mnohých případech se jednalo o mladé páry, které v této době zakládaly své vlastní nukleární rodiny.

Jedním z faktorů, který přispěl k úplnému usazení v českých zemích, byla také stálá práce a tudíž stabilní příjem. Předchozí zaměstnání byla většinou dočasná (stavba silnic, bourání domů a odklizení trosek) a pojilo se s ní jen nevyhovující ubytování. Dle informací, které jsem zjistila v průběhu psaní této práce, většinu předchozích prací dospělým mužům ze sledovaných rodin zprostředkovávali menší či větší firmy. Změna nastala, když členové tohoto rodu po skončení práce na „bůračkách“ pro město Karlovy Vary, dostali práci u veřejných a komunálních služeb, přímo od městského výboru v Karlových Varech a zároveň dostali i vyhovující bydlení. Zakladatel rodiny Sivákových také obnovil své tradiční řemeslo, byl zaměstnaný jako kovář. Pamětníci uvádí, že díky této práci měl zakladatel rodu Sivákových, velmi dobré vztahy s majoritním obyvatelstvem. Také se podařilo obnovit muzikantství, díky kterému se také členové kapely mohli pohybovat v centru města a v lázeňských oblastech. Dle pamětníků dostali speciální povolenky a hráli v místních kavárnách. Obnovili svůj status muzikantů, kteří byli většinou mezi usedlým romským obyvatelstvem uznávání.

---

¹³⁴ Josef Bílý *1939 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

Svůj podíl na tomto usazení mohlo mít také psychické trauma z prožitého utrpení ve válečném období, které mělo za následek, že se někteří Romové na místo, ke kterému se váže prožitý stres, nechtěli vracet¹³⁵. V případě naší rodiny se tento případ mohl týkat nejstaršího syna rodu Sivákových, který žil s nejstarší dcerou rodu Bílých: ve válečném období totiž přišli o své první dvě děti.¹³⁶

Na základě shromážděných výpovědí, ale ani s pomocí archivních zdrojů nelze učít přesný rok úplného usazení naší rodiny v Karlových Varech (příjmení Sivákovi, Bílý). Lze se však domnívat, že k jejich definitivnímu usazení zde došlo cca v letech 1948 – 1949. Úplné usazení bylo stvrzeno prodejem, či přenecháním domu na Slovensku, čímž se rodiny odpoutaly od svého starého domova. Dle pamětníků nejstarší syn rodu Sivákových (Vojtěch Sivák *1921 svůj dům prodal -(bližší informace k prodeji jsem ovšem nezjistila) a zakladatel rodu (Vojtěch Sivák *1886) svůj dům přenechal svému bratrovi, který zůstal v obci Zlaté. K prodeji a přenechání domů došlo, dle pamětníků, v roce 1950.

4.3.3. Vztahy s ostatním romským obyvatelstvem

Do Karlových Varů přicházeli v pozdějších letech (na přelomu čtyřicátých a padesátých let) také další romské rodiny. Dle informací, které jsem získala z rozhovorů, se jednalo nejen o další Romy z okolí Bardějova, ale také z jiných regionů Slovenska. Jak jsem již zmínila, moji pamětníci si v mnohém udržovali tradiční kulturu tak, jak byli zvyklí ze Slovenska. Nadále vznikaly sňatky mezi určitými rodinami, které se vyčleňovali od ostatních rodin, které pokládaly za rodiny na nižší úrovni. Udržovaly si od nich určitý odstup, běžně spolu komunikovaly, ale neměly s těmito rodinami bližší vztah (např. nenavštěvovali se, v jedné chvíli dokonce řešili s městem Karlovy Vary ubytování nově příchozích rodin v své blízkosti, což jim nevyhovovalo). Do tradiční romské kultury vždy patřilo jakési „kastování“ mezi jednotlivými rody, které si Romové dle M. Hübschmannové přinesli již ze své pravlasti, Indie.¹³⁷ To, do jaké skupiny byl ten který rod ostatními Romy řazen, záleželo na jeho socioekonomickém postavení a na chování jeho příslušníků v oblasti rituální čistoty, dodržování závazných norem chování, atd.¹³⁸ Ačkoliv jeden z určujících prvků pro postavení

---

¹³⁵ Šebová, Úsídlování Romů v Rokycanech, 2006, s. 15, s odkazem na M. Hübschmannovou 2005.

¹³⁶ Tato ztráta musela být velkým traumatem. Tato událost je mezi našimi členy rodiny v povědomí (týká se i mladších členů, včetně mne).

¹³⁷ Hübschmannová, Romové ve Slovenském státě, 1999, s. 118-119.

¹³⁸ Hübschmannová, Romové ve Slovenském státě, 1999, s. 122-123.

jednotlivých rodů – profesní diferenciaci¹³⁹ – u většiny romských migrantů nejpozději v průběhu migrace do českých zemí odpadnul, jelikož většina z nich vykonávala podobnou práci, vzájemné vztahy to zřejmě v případě sledované rodiny neovlivnilo. Rodina Sivákových obnovila své postavení muzikantů v Karlových Varech¹⁴⁰ a zakladateli rodu Sivákových se podařilo obnovit také tradiční řemeslo kovářství, čímž si dle pamětníků naší rodiny také znovuobnovili své respektované postavení mezi romským, ale také majoritním obyvatelstvem v Karlových Varech. Nově příchozí Romové pocházeli z blízkého okolí obcí Kružl'ov a Zlaté. Jedná se o obce Kůrov, Rokytov, Gerlachov, Lenartov a Orlová. Později došlo také k propojení s některými rodinami z Orlové a to díky sňatkům.

V době příchodu do Karlových Varů (1947) se také setkali s kočovnými skupinami olašských Romů, od kterých se pamětníci jednoznačně distancují.

*Tam, na Čankovský jsme bydleli. Já, moji bráchové, moje rodina, a oni [Neromové] nevěděli, že jsme Romové, vůbec. Ale jak přišli, no ať se zloběj nebo.... No přišli ti ostatní Romové z .... [anonymizace] a nevím odkud ještě [rok 1951]. Tak to už gádže věděli, že to jsou Romové. To mě bylo takových šest let, chodila jsem už do školy. I olašský Cigáni tady byli, ale oni měli ty vozy. Oni taky přišli po vojně, oni byli tam, jak je ta skalka. Ale oni víš co..., kradli.*¹⁴¹

Z této výpovědi vyplývá, že výše zmíněné „kastování“ romských rodin má také souvislost se jistým soupeřením o pozici ve vztahu k místním Neromům – pamětník má pocit, že jim jiní, „cizí Romové“ jejich pověst u Neromů kazili.

„Tady byli i cizí Romové [rok 1951-1952], ty tady byli. No nebyli tak čistotný jako my, no byli třeba špinavý, no bordel měli. To on tam brácha furt musel křičet, aby tam udělali pořádek. My jsme byli zvyklý, my jsme měli odmalička pořádek. Ale oni s náma nebydleli, my jsme s nima nechtěli bydlet. My jsme byli tady jedny z prvních a potom z Orlova. To my jsme byli pořádní Romové.“

O skupině Romů, která bydlela v blízkosti narátorů, se zmiňují i další pamětníci. Upozorňují na odlišný způsob života těchto rodin, který jim nevyhovoval. Tuto situaci řešil nejstarší syn rodiny Sivákových, který komunikoval s úřady a měl velmi dobré vztahy

---

¹³⁹ Jednotlivá řemesla či vykonávané profese měla různě vysoký status (mezi nejprestižnější patřili kováři a muzikanti) – Hübschmannová, Romové ve Slovenském státě, 1999, s. 122-123.

¹⁴⁰ Narátoři, kteří nejsou v příbuzenském vztahu se zkoumaným rodem uvedli, že Sivákovci byli jediní romští muzikanti v Karlových Varech.

¹⁴¹ Margita Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015.

s majoritou. Dle slov pamětníků byl „mluvčím lidu“ a měl nově se utvářející romské společenství v Karlových Varech zastupovat před úřady.

„No brácha, jeho děda [děda Františka Siváka, * 1973]. On byl tady jako předseda na Romech. On byl jako soudce lidu¹⁴², oni [místní Neromové] ho nepoznali, jako že je Rom. Co on říkal, to museli [Romové] udělat. On všechno vyjednal, i když je zavřeli, tak on šel a pustili jich. Protože on se zaručil, ale pak museli sekat dobrotu. Ale tamty pak odstěhovali, to on to zařídil [kol. r. 1951-1952], my jsme s nima nechtěli bydlet. Oni se prali a dělali bordel“¹⁴³

Většina nově přichozích Romů dle pamětníků do Karlových Varů přijížděla na základě aktivit náborářů. V Karlových Varech byla roku 1945 zestátněna sklárna Moser, ze které se stala státní průmyslová sklárna, jenž potřebovala zaměstnance. S přihlédnutím na to, že v obci Kruželov byla také sklárna, mohl být nábor nových zaměstnanců úspěšný, jedná se o mou domněnku, moji narátoři k těmto náborům bližší informace nemají. Ve výpovědích pouze zmiňují, že po roce 1951 přišli další romské rodiny z jejich okolí a to na základě výše zmiňovaných aktivit náborářů, přichozí Romové mimo jiné také pracovali ve sklárně MOSER. O aktivitě náborářů vypovídá pamětník, který není v příbuzenském vztahu se zkoumaným rodem. Rodina pamětníka přijela do Karlových Varů v roce 1952, pochází z Černé n. Tisou.

.

Proč a jak jste přijeli do Karlových Varů?

„No to oni nám po válce zbourali naše domky. A byl tam nějaký Maďar, a ten velil, kam kdo má jít. Nejdřív jsme byli na Chlumu sv. Máří [okres Karlovy Vary].. Nejdřív jsme bydleli u sestry ve Dvorech [jedna z částí Karlových Varů], tam bylo víc rodin, i cizí. Cigáni tady pracovali v porcelánce, v lesech, a u technickejch.“¹⁴⁴

Jeden z pamětníků však potvrzuje, že i v pozdějších letech do Karlových Varů přijížděly další romské rodiny samovolně. Někteří z nich se o možnostech, které nabízí české země, dozvěděli ze svého okolí či přímo od rodiny, která měla s českými zeměmi již nějakou zkušenost. Jedná se o romského pamětníka, který pochází z obce Orlova.

---

¹⁴² V archívu Karlovy Kary, jsem se pokoušela dohledat oficiální zmínky o této funkci, ale žádné bližší informace jsem nedohledala.

¹⁴³ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 7. 5. 2015

¹⁴⁴ Jojef Betonia *1940 – rozhovor ze dne 12. 5. 2015

„Na Slovensku tatínek se strejdou byli kováři, dělali kovářskou práci, ale dělali i kola na vozy, to se říkalo jim kolesáři. Bráchové dělali věci na pluhu a tak..., dělali pro ty z vesnice, i kovali koně. Sem jsme přijeli [cca 1951-1952], dostali jsme práci v lesech. Ale tak ještě rok jsme jezdili domů, až pak jsme tady zůstali.“

A proč jste jeli do Karlových Varů ?

„No to oni už věděli, že je tady práce, tak jeli sem. Tady byli už i jiný Cigáni od nás.“¹⁴⁵

4.3.4. Vztahy s majoritou a veřejnými institucemi po příchodu do Karlových Varů

Pamětníci uvádí, že v počátcích většina „gádžů“ netušila, že se v jejich případě jedná o Romy. Většina majoritního obyvatelstva k nim byla vlídná a v mnohých případech jim také pomohli v průběhu migrace. O tomto vztahu vypovídá jedna z pamětnic.

„No to oni nevěděli, že jsme Cigáni. Tam na Čankovský jsme bydleli. Já, moje bráchové, moje rodina, a oni nevěděli, že jsme Romové, vůbec. A to udělala moje sestra, ona uměla mluvit. My jsme nábytek neměli a oni ty kamarádky, my jsme se kamarádily. Tak ona řekla, že nemáme kde spát, že nemáme nábytek nic. Tak oni šli a dali nám všechno. Dali nám všechno - peřiny, nábytek, všechno.“¹⁴⁶

Ve výpovědi narátkorka označuje ženy, které jim dali vybavení, jako „kamarádky“ svojí sestry, což může značit, že měly k její sestře bližší vztah.

Jak jsem zmínila výše, pamětníci uvádějí, že jeden ze členů rodiny měl funkci „mluvčího lidu“ - nejspíše se jednalo o jakéhosi mluvčího Romů, který jednal s místními úřady (nejstarší syn rodu Sivákových, Vojtěch Sivák *1921). Oficiální funkci jsem dle výzkumu nepotvrdila (viz. poznámka pod čarou č. 142). Další oblastí, kde se zřejmě Romové dostali do kontaktu s institucemi, mohla být v té době školní docházka. I po informacích zachycujících situaci ve školství jsem při svém archivním výzkumu pátrala, v nalezených dokumentech (soupisy docházek¹⁴⁷) však nelze žádné zmínky o romských („cikánských“) žácích nalézt. Pokud žáky dělí dle národností, pak jsou uvedeny pouze slovenská, maďarská, česká a jiná. Dle pamětníků svou školní docházku zahájili hned po příchodu do Karlových Varů, a to i přesto, že nebyla dle pamětníků povinná. Pro většinu z nich to byla úplně nová

---

¹⁴⁵ Ladislav Giňa *1942 – rozhovor ze dne 12. 5. 2015

¹⁴⁶ Margita Bílá *1945 – rozhovor ze dne 10. 5. 2015

¹⁴⁷ Nejde o jmenné seznamy, ale jen vyčíslení žáků v daném školním roce

zkušenost. Jediným gramotným členem tohoto rodu byl nejstarší syn rodiny Sivákových. Škola byla pouze okrajovým tématem mého výzkumu, tyto informace jsou pouze ilustrační. Na školu vzpomínají dva z narátorů takto:

„Já jsem vzala děti, malý, všechno jsem to odnesla do školky, a já do školy. A potom, že jak jsem přišla ze školy, tak rovnou pro děti do školky. Já jsem od 4 roků..., už jsem se uměla starat.“¹⁴⁸

„Jo, to já jsem tady už chodil do školy, na Slovensku, tam ne. Ale tady to taky nebylo povinný, víš.....škola nebyla povinná, ale my jsme chodili. To jsme měli jednoho učitele a ten s náma furt zpíval, toho jsme měli moc rádi.“¹⁴⁹

4.4. Výzkum v regionálním archivu

Realizovaný výzkum v archivu, bohužel nepřinesl stran příchodu a prvních let pobytu Romů v Karlovarském kraji nějaká významná zjištění. Písemné prameny z poválečného období, které by se Romů týkaly, se v navštíveném archivu dle mých zjištění vyskytují velice zřídka. Jediné zmínky, které jsem v dokumentech našla a které se týkaly romského obyvatelstva, pocházejí z těsně poválečného období (rok 1946). Nacházejí se ve fondech ONV Karlovy Vary a ONV Teplá. Tyto dokumenty se pokusím v následujícím textu představit v chronologickém pořadí a poukázat tak na přístup místních úřadů k romským migrantům v těsně poválečné době. Dokumenty, se kterými pracuji, pocházejí ze dvou okresů. Ve většině případů jedná o stejné dokumenty regulující přístup k Romům, které by měli být uplatňovány v celém regionu, ale v archivu jsem tyto dokumenty v ostatních okresech nenašla.

V následujícím textu budu používat tyto zkratky:

ONV – okresní národní výbor

ZNV – Zemský národní výbor

SNB – Sbor národní bezpečnosti

MNV – místní národní výbor

Chronologicky nejstarší z nalezených dokumentů, který se týká romského obyvatelstva, je dokument z 23. 10. 1946 a má stejnou podobu pro ONV Karlovy Vary a ONV Teplá.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Žofie Bílá *1940 – rozhovor ze dne 10. 5. 2015

¹⁴⁹ Josef Bílý *1939 – rozhovor ze dne 11. 5. 2015

V tomto dokumentu „oblastní odbočka státní bezpečnosti Cheb“, na základě instrukcí ze ZNV v Praze, rozesílá všem bezpečnostním referentům okresních národních výborů v oblasti Karlovarska „pokyn k perlustraci Cikánů“. V dokumentu se uvádí, že „některé orgány lidovlády upozorňují na výskyt cikánů v pohraničních oblastech“ a upozorňují na to, že tyto skupiny jsou velice nebezpečné a většina z nich je nezaměstnaná. Ukládají všem bezpečnostním referentům, prostřednictvím SNB provést seznam těchto „nebezpečných živelů“ a zařadit je do skupin, které rozděluje do dvou hlavních kategorií:

- a) „seznam cikánů nezávadných a řádně pracujících“
- b) „seznam cikánů, u kterých nejsou předpoklady k přiřazení do skupiny a)“

Na základě tohoto soupisu se navrhuje dne 11. – 12. listopadu provést perlustraci „skupiny b)“ a jejich předvedení orgány SNB před soud. Kde budou stanoveny tresty za „porušování pracovní morálky.“

Další dokumenty posílá MNV Karlovy Vary 24. 10. 1946¹⁵¹ Zemské osídlovací komisi v Praze, a žádá, aby „bylo upuštěno od osídlování jak města samotného tak i celého karlovarského okresu. A cikáni, kteří zde byli přiřazeni na práci přikázáni, byli přemístěni jinam. Přičemž MNV Karlovy Vary upozorňuje na ohrožení světové pověsti lázeňského města. Uvádí, že cikání mřežují místní obyvatelstvo, kradou a jsou pro celé město nebezpeční.“

Ze dne 1. 11. 1946¹⁵² pak přichází na ONV Teplá oběžník od ZNV v Praze, „všem ONV a jejich expositurám, ředitelství SNB a ONV – referátům národní bezpečnosti v zemi české [...] ve věci opatření proti cikánům - pokyny“. ZNV v Praze upozorňuje na vzrůstající počet „cikánů“ a s nimi spojenou zvýšenou trestnou činnost a to především v oblasti pohraničí, přičemž ukládá nutná opatření proti „cikánům“. Opatření ukládají zvýšenou kontrolu jako i zjišťování totožnosti dle zákona z roku 1927 „O potulných cikánech“, omezení jejich kočování, přičemž je kladen důraz na lázeňské oblasti, letoviska, centra měst atd. Také je připomenut zákaz dalšího vydávání povolení ke kočování, přičemž již vydaná povolení ke kočování by měla být při nejbližší možné příležitosti zrušena. Tato opatření se netýkala „cikánů usedlých a zaměstnaných“. S „cikány – cizinci“ mělo být nakládáno jako s obtížnými cizinci, tj. měli být vyhoštěni za hranice a podrobeni důkladné prohlídce. ZNV v Praze

---

¹⁵⁰ SOKA Karlovy Vary, fond č. 33, ONV Karlovy Vary, inv.č. 322, sign.32 A, 172; a SOKA Karlovy Vary, fond č. 36, ONV Teplá, inv. č. 61, sign. 25, kar. 25.

¹⁵¹ SOKA Karlovy Vary, fond č. 33, ONV Karlovy Vary, inv. č. 322, sign. 32A, kar. 172.

¹⁵² SOKA Karlovy Vary, fond č. 36, ONV Teplá, inv. č. 61, sign.25 kar. 25, Oběžník 1274.

konstatuje, že tato opatření jsou prozatímní do doby, než bude „celostátní otázka cikánů“ činiteli „vyřešena“. Také zdůrazňují, že všichni „cikáni“ budou zařazeni do produktivní práce, a kočování bude zakázané.

Dne 6. 11. 1946¹⁵³ SNB – OV Karlovy Vary, všem stanicím SNB v okrese Karlovy Vary podává k předchozímu pokynu z 23. 10. 1946, který vyslala „oblastní odbočka státní bezpečnosti Cheb“, na základě instrukcí ze ZNV v Praze (viz výše), příkaz všem velitelům stanic SNB k „provedení kontroly, za účelem podchycení všech cikánů nalézajících se v jejich obvodech“. Přičemž mají postupovat dle předchozích pokynů ze dne 23. 10. 1946.

Na základě výše zmíněného příkazu jsem dohledala ve složce okresního velitelství SNB Teplá, seznam „cikánů“ z 18. 11. 1946¹⁵⁴, kteří dle provedeného seznamu, vykonavatelé SNB zařadili do kategorie „a) seznam cikánů nezávadných a řádně pracujících“. Druhý seznam, který by měl zaznamenat počet/výskyt „cikánů“, kteří by patřili do kategorie „b) seznam cikánů, u kterých nejsou předpoklady k přiřazení do skupiny a)“, jsem nedohledala.

V tomto seznamu „kategorie a)“ bylo zapsáno 14 osob, z toho 10 z nich, mělo potvrzení od domovské obce o národní i státní spolehlivosti. U zbylých 4 se tedy neví, kam příslušeli nebo odkud pocházeli. Dle údajů, které můžu ve své práci prezentovat, mohu konstatovat, že všech deset zapsaných Romů pocházelo z nynějšího Prešovského kraje a to z obcí Kečkovce, Hrabovce, Vyšný Orlík, Osturňa a Svidník. Seznam uvádí, že většina žen byla v domácnosti, je zde pouze jedna zapsaná pracující žena (pracovala pro firmu Kubánek, ve výrobě hraček - město Teplá) a muži pracovali jako zemědělství dělníci. Dle prozkoumaných archivních dokumentů byli tito Romové prvním konkrétním (evidovaným) romským obyvatelstvem v Karlovarském kraji v poválečném období. Nemohu potvrdit, jestli se někteří Romové z tohoto seznamu v okrese Teplá či Karlovy Vary usídlili nebo zda zde žili ještě v době, kdy se do Karlových Varů přistěhovali moji příbuzní, protože další podobné záznamy jsem v archivu nedohledala..

Výše zmíněné dokumenty by se vzhledem k jejich obsahu by měly být dohledatelné i v ostatních fondech jednotlivých ONV z regionu. V rámci mého výzkumu jsem je ale našla pouze ve dvou z pěti prozkoumaných ONV. Výzkum fondů ONV Jáchymov, Nejdeč a Toužim nepřinesl žádné výsledky, nenašla jsem zde jediný dokument, který by se Romů týkal. Dále jsem prošla fondy MNV Nová Role, Ostrov a Žlutice, ve všech případech opět s negativním nálezem (tzn. bez jakékoliv zmínky o Romech v zkoumaném období). Ve fondu

---

¹⁵³ SOKA Karlovy Vary, fond č. 33, ONV Karlovy Vary, inv. č. 322, sign. 32A, k.č. neuvedeno

¹⁵⁴ SOKA Karlovy Vary, fond č. 36, ONV Teplá, inv. č. 61, sign. 25, k. č. 25 „Cikáni trestná činnost“

ONV Karlovy Vary a Teplá jsem ke zkoumanému období (1945 – 1952) nenašla, žádné další zmínky o Romech.

4.5 Závěr případové studie

Romové, kteří přišli do Karlových Varů v poválečných letech, byli dle výpovědí narátorů ve většině případů Romové z okresu Bardějov. V archivu se první konkrétní zmínky o Romech objevují koncem roku 1946 a to v seznamu „cikánů“, kteří měli stálé bydliště a byli zaměstnaní a to v okrese Teplá. Moji narátoři označují za první příchozí romskou rodinu do Karlových Varů Sivákovy, je možné že s Romy z Teplé nepřišli do kontaktu, či nepochází z blízkého okolí jejich vesnic. Dle informací, které jsem zjistila nelze určit přesný příchod rodiny Sivákových do Karlových Varů, ale dá se předpokládat, že příchod se uskutečnil mezi roky 1947 - 1948 přičemž v předešlých letech rodina Sivákových a Bílých pobývala i v jiných českých městech a někteří členové tohoto rodu se také na čas vrátili na Slovensko.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let do Karlových Varů přicházely také další romské rodiny. Některé přicházeli na základě aktivit náborářů, další romské rodiny přijížděly samovolně, za svými příbuznými či na základě informací, které se doslechli ve svém okolí na Slovensku. Navštívení pamětníci uvádějí, že se jednalo o Romy z okresu Bardějov (obce Rokytov, Kůrov, Orlová, Gerlachov, Lenartov), ale i o Romy z jiných částí Slovenska. Tuto informaci se mi nepodařilo na základě archivního výzkumu dostatečně ověřit.

Členové rodin pamětníků, které jsem navštívila, pracovali pro veřejné či komunální služby města a v lesnictví. Dle navštívených pamětníků ostatní romské skupiny pracovali v místní sklárně MOSER či v jiných průmyslových a zemědělských firmách. Ani tuto informaci se mi nepodařilo archivním výzkumem dostatečně ověřit.

I po příchodu do Karlových Varů si rodiny navštívených pamětníků udržovaly struktury vzájemných rodových vztahů s jinými romskými rodinami. Ty se odrazily na jejich způsobu života v českých zemích: sňatky zde například vznikaly jen mezi určitými rodinami a nadále se také udržoval odstup od skupin Romů, které sami pokládali za rodiny na nižší sociální úrovni. Již od počátku migrace také přicházeli do styku s místním majoritním obyvatelstvem, a komunikace s nimi byla, dle vzpomínek pamětníků, ve většině případů bez problémů.

Jako zásadní považuji v mé práci podrobné zmapování přesunů zkoumaných rodů během poválečné migrace a identifikace problémů, které ovlivnily jejich rozhodování se o

usazení rodin v Českých zemích, popřípadě návratu „domů“ na Slovensko. V obecném povědomí o migraci Romů ze Slovenska (viz. Pavelčíková)¹⁵⁵ je prezentována představa tradičně chudých, válkou zubožených lidí, kteří berou v českých zemích zavděk čímkoli – zatímco mě se podařilo popsat příklad rodiny, která pocházela se slušných poměrů, byť nijak výrazně bohatých, která navíc za války o svůj majetek nepřišla, takže do migrace vstupovala v trochu jiné situaci.

Během mého výzkumu se ukázalo, že nejvíce informací pro zmapování migrace zkoumaného rodu, lze získat z výpovědí pamětníků. Také srovnání s dalšími případovými studii¹⁵⁶, které se zabývají poválečným osídlováním Romů měst Rokycany, Ústí n. Labem, Stříbro a Vsetín potvrzuje, že orální historie, je pro rekonstrukci dějin Romů významným zdrojem informací. Potvrzuje a především doplňuje dosti značnou mezeru v archivních dokumentech, které pocházejí z provenience majoritní společnosti, respektive místních úřadů.

Využití orální historie mi při mém výzkumu poskytlo možnost získat podrobné informace o životě vybraných narátorů, které mi žádné další prameny nemohou poskytnout. Díky rozhovorům jsem mohla pohlédnout na dané historické období právě očima narátorů. Velkou roli, co se týče přesnosti předávaných informací, hraje samotný narátor. V mém případě se jednalo o narátory, kteří byli ve zkoumaném období ještě dětmi, takže pro ně nebylo vždy lehké vzpomenout si na určité události a atmosféru doby, která mě zajímala. Asi největší problém ve vztahu k přesnosti informací od narátorů nastal v případě letopočtů. Je zcela pochopitelné, že po tolika letech je obtížné si přesně pamatovat rok, popřípadě měsíc, ve kterém se ta která událost stala. Proto jsem se snažila ptát se na tu samou věc několika lidí, nebo se také ptát různými způsoby (např. Kolik vám bylo, když se to stalo?, Narodil se tam někdo z rodiny?) a porovnáním získaných dat získat co nejpřesnější představu o době, ve které se odehrávaly děje, o kterých narátoři vyprávěli.

Práce L. Houdka a B.Šebové mapují mimo jiné příchod slovenských Romů do českých zemí v poválečném období – v obou případech se především zaměřují na rody, které pochází z nynějšího Prešovského kraje (stejně jako moji narátoři) a které se usadily také v západních Čechách - a to v sousedském Plzeňském kraji (Stříbro, Rokycany). Tyto práce ve svém souhrnu tedy mohou poskytnout ucelenější přehled možného způsobu migrace slovenských Romů z Prešovského kraje do zmíněných západočeských krajů.

---

¹⁵⁵ Pavelčíková, Romové v Českých zemích, 2004.

¹⁵⁶ Šebová, Usídlování Romomů v Rokycanech, 2006, Cichý, Historie rodu Cichých a Banomových, 2003, Houdek, Romové ve Stříbře, 2008, Růžičková, Romska komunita ve Vsetíně, 2012.

5. Závěr

V druhé polovině čtyřicátých probíhal v důsledku druhé světové války na území ČSR masivní populační pohyb, ať už nucený či dobrovolný. Na mnohých místech zejména v českých zemích proměnil celou skladbu obyvatelstva. Zemí migrovaly různé skupiny obyvatel a jednou z nich byli i Romové ze Slovenska.

Migrace započala prakticky hned po konci války a probíhala i v následujících desetiletích. Tuto migraci ovlivnilo mnoho faktorů, ať už to byla pauperizace romského obyvatelstva na Slovensku, či mnoho pracovních příležitostí v důsledku obnovování českých zemí, nebo obecná pracovní povinnost.

První romští migranti vytvořili na mnoha místech dnešní České republiky základ rodinných sítí, které měly velký význam pro osídlování dané lokality v dalších letech a desetiletích.¹⁵⁷ Mnozí Romové, kteří přicházeli do českých zemí v dalších desetiletích tak často rozšiřovali zde již stabilizované rodiny, respektive rody.

Migrace probíhala různými způsoby, někteří romští migranti neměli v úmyslu se do českých zemí přesunout na stálo, chtěli pouze vyřešit svou tíživou poválečnou situaci na Slovensku. Někteří se v důsledku prožitého válečného utrpení nechtěli na Slovensko už vůbec vracet. Mnozí z nich se také nějakou dobu pohybovali mezi různými obcemi a teprve později se rozhodli zůstat na Slovensku, či se na stálo usadit v českých zemích. V některých případech se rodina v průběhu migrace rozdělila – část zůstala žít na Slovensku, další části/části rodiny zůstali žít v českých zemích, protože zde měli vidinu lepšího života.

V mé práci jsem se snažila zmapovat příchod naší rodiny do Karlových Varů, a to pomocí orální historie a na základě výzkumu v okresním archivu Karlovy Vary. V této práci však nebyla otázka osídlování Karlových Varů romským obyvatelstvem po roce 1945 zcela vyčerpána. V první řadě v ní chybí pohled dalších romských pamětníků, kteří nejsou v příbuzenském vztahu se zkoumaným rodem. Podobně zásadním omezením je absence pohledu majoritní společnosti, se kterou se přichozí Romové setkávali, ať už se jednalo o obyvatele města, či majoritu se kterou se setkali při kontaktu s institucemi (úředníci, učitelé, zaměstnavatelé atd.) Při tvoření bakalářské práce jsem se dozvěděla, díky kontaktu s příbuznými další podrobnosti (př. název podniku kde hrála rodina Sivákových, název základní školy), které by mě mohli navést k dalšímu pátrání po historii příchodu mé rodiny

---

¹⁵⁷ Kladno, Praha, Rokycany, Český Krumlov

do českých zemí. Zásadním způsobem by bylo dále rozšířit archivní výzkum a to o další fondy, ve kterých by mohli být na základě styku s institucemi a firmami další zmínky o Romech v Karlových Varech. Jedná se především o zaměstnavatele místních Romů (lesní zpráva, město Karlovy Vary, sklárna Moser, zmíněný podnik, kde zakladatel rodu vykonával kovářské řemeslo, a další zemědělské firmy). Velký význam by také měl další výzkum ve fondech, které by mohly potvrdit muzikantkou činnost rodu Sivákových (archiv podniku, kde Sivákovi hráli). Zajímavé výsledky by též mohl přinést výzkum ve fondech pokrývajících činnost škol a školské zprávy (především ZŠ Rybáře, kterou navštěvovali členové naší rodiny). Svůj výzkum dokumentů vztahujících se ke Karlovým Varům z provenience úřadu tedy – jak je vidět z výše uvedeného výčtu dalších směrů výzkumu - nepokládám za úplný.

Svou práci jsem zaměřila především na druhou polovinu čtyřicátých let a počátek padesátých let. Vzhledem k rodové historii naší rodiny by bylo jistě dále zajímavé své pátrání rozšířit také do období válečného a předválečného a realizovat další archivní i orálně historický výzkum i v domovských obcích mé rodiny na Slovensku. Z hlediska rekonstrukce osidlování Karlových Varů ze strany romských migrantů, by jistě mnoho informací o romské komunitě přinesl také výzkum pro pozdější období komunismu, kdy se v Karlových Varech usadili další romské rodiny

6. Zdroje:

Seznam literatury:

Davidová, Eva. Proměny etnické skupiny Cikánů-Romů v rámci tvořící se lokální společnosti novoosídleneckého pohraničí po roce 1945 (na příkladě Českokrumlovsko). In: Zpravodaj ÚEF ČSAV, Praha, 1982.

Davidová, Eva. Romano drom – cesty Romů 1945 – 1990. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 1995.

Davidová, Eva. Cesty Romů 1945 1989. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2005.

Ferková, Ilona. Jak přicházeli Romové do Čech. In: Romano džaniben 1/2 /1995.

Haišman, Tomáš. Romové v Československu v letech 1945 - 1967 - vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady (in Romové v České republice). Socioklub, Praha, 1998.

Haišman, Tomáš. Romové v Československu v letech 1945- 1967, Vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady. In: Romové v České republice, Socioklub, Praha, 1999.

Horváthová, Eva. Cigáni na Slovensku, Bratislava 1964.

Hudousková, Romana, Ort, Jan, Sadílková, Helena. 2015. Romové v Praze. (Texty k historii Romů v Praze po roce 1945). Praha sdílená a rozdělená. [Online] Multikulturní centrum Praha. [Cit. 29. 8. 2016] Dostupné z: <http://praha.mkc.cz/?topics=romska-praha>.

Hübschmannová, Milena. Romové ve Slovenském státě ve vzpomínkách pamětníků (in Fenomén holocaust sborník mezinárodní vědecké konference), Praha, 1999.

Hübschmannová, Milena. Po Židoch Cigáni. Triáda, Praha, 2005.

Hübschmannová, Milena. Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2002.

Jurová, Anna. Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po roku 1945. SAV Košice, Bratislava, 1993.

Kolektiv autorů. Romové v České republice. Socioklub, Praha, 1999.

Lacková, Eva. Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. Triáda, Praha, 1998.

Nečas, Ctibor. Historický kalendář – dějiny českých Romů v datech. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 1997.

Nečas, Ctibor. Českoslovenští Romové v letech 1938- 1945. Masarykova univerzita, Brno 1994.

Nečas, Ctibor. Holocaust českých Romů. Prostor, Praha, 2000.

Pavelčíková, Nina. Romové v českých zemích v letech 1945 1989. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu PČR, Praha, 2004.

Vaněk, Miroslav. Orální historie – metodické a technické postupy. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2003.

Vaněk, Miroslav, Mucke, Pavel a Pelikánová, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 2007.

Diplomová práce:

Cichý, Marcel. Historie rodu Cichých a Bánomových. Indologický Ústav Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2003.

Bakalářské práce:

Houdek, Lukáš. Romové ve Stříbře – (případová studie – historie a sociolingvistická situace rodu Absolonů). Ústav jižní a centrální Asie, Praha, 2008.

Růžicková, Alena. Romská komunita ve Vsetíně. Ústav jižní a centrální Asie, Praha, 2006.

Šebová, Barbora. Migrace slovenských Romů do českých zemí po roce 1945 (případová studie – usídlování Romů v Rokycanech mezi lety 1945 – 1952). Ústav jižní a centrální Asie, Praha, 2006.

www stránky:

Obec Kružl'ov [online]. Kružl'ov: História obce, © 2016. Poslední změna 20. 6. 2016 13:27 [cit. 20. 6. 2016]. Dostupné z: <http://www.kruzlov.sk/>

Lustigová, Martina. 2007. Orální historie - jedinečnost je v osobním prožitku člověka.

[Online] Rádio Praha. [Cit. 20. 5. 2016] Dostupné z: <http://www.radio.cz/>

Poslanecká sněmovna parlamentu České Republiky [online]. Praha: Dekrety prezidenta republiky Edvarda Bedneše, © 1995-2016. Poslední změna 24. 6. 2016 14:17 [cit. 20. 6. 2016]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/>

Škoda [online]. Plzeň: O společnosti - historie, © ŠKODA TRANSPORT a.s.. Poslední změna 19. 6. 2016 15:52 [cit. 19. 6. 2016]. Dostupné z: <http://www.skoda.cz/>

Podkovářství [online]. Wikipedia: Podkovářství. Poslední změna 16. 6. 2016 19:20 [cit. 28. 6. 2016]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org>

Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu. [online]. Wikipedia: Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu. Poslední změna 3. 3. 2015 14:44 [cit. 28. 6. 2016]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org>

Houf, Kristia. Karlovy Vary 1945 [online]. Karlovy Vary: Karlovy Vary 1945, © 2005. Poslední změna 24.09.2007 14:44 [cit. 23. 6. 2016]. Dostupné z: <http://www.fofifo.com>

Seznam nahrávek:

Rozhovor s Josefem Sivákem (*1933), 9. 5. 2015 a 11. 5. 2015 v Karlových Varech, vedený Veronikou Hlaváčovou. Nahrávka uložena v osobním archívu tazatelky.

Jazyk nahrávky: česky

Délka celkem: 2:55:33

Rozhovor s Žofií Bílou (*1940), 7. 5. 2015 a 10. 5. 2015 v Karlových Varech, vedený Veronikou Hlaváčovou. Nahrávka uložena v osobním archívu tazatelky.

Jazyk nahrávky: česky

Délka celkem: 3:55:56

Rozhovor s Margitou Bílou (*1945), 7. 5. 2015 a 10. 5. 2015 v Karlových Varech, vedený Veronikou Hlaváčovou. Nahrávka uložena v osobním archívu tazatelky.

Jazyk nahrávky: česky

Délka celkem: 2:45:15

Rozhovor s Josefem Bílým (*1939), 11. 5. 2015, v Karlových Varech, vedený Veronikou Hlaváčovou. Nahrávka uložena v osobním archívu tazatelky.

Jazyk nahrávky: česky

Délka celkem: 1:44:22

Rozhovor s Josefem Betóniou (*1940), 12. 5. 2015 v Karlových Varech, vedený Veronikou Hlaváčovou. Nahrávka uložena v osobním archívu tazatelky.

Jazyk nahrávky: česky

Délka celkem: 1:20:15

Rozhovor s Ladislavem Giňou (*1942), 12. 5. 2015 v Karlových Varech, vedený Veronikou Hlaváčovou. Nahrávka uložena v osobním archívu tazatelky.

Jazyk nahrávky: česky

Délka celkem: 1:15:54

Seznam citovaných archivních fondů:

SOkA Karlovy Vary, fond č. 36, ONV Teplá

SOkA Karlovy Vary, fond č. 33, ONV Karlovy Vary

Seznam příloh:

Příloha č.1 – Propojení rodů (příjmení Bílý a Sivák). Autor: Veronika Hlaváčová, 20016.

Příloha č.2 - Mapa okres Bardějov. Zdroj.: Turík Rakoslav. Mapa okres Bardějov. [online].

Nelahozeves. Fórum válka: Okres Bardějov, © 1998 - 2005. 9. 2. 2016 [cit. 23. 6. 2016].

Dostupné z: <http://www.valka.cz/>